

Advies

---

# Een onderwijsprogramma met maatschappelijke voorhoedes

---





# **Een onderwijsprogramma met maatschappelijke voorhoedes**

# Colofon

De Onderwijsraad is een onafhankelijk adviescollege, opgericht in 1919. De raad adviseert, gevraagd en ongevraagd, over hoofdlijnen van het beleid en de wetgeving op het gebied van het onderwijs. Hij adviseert de ministers van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap en van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit. De Eerste en Tweede Kamer der Staten-Generaal kunnen de raad ook om advies vragen. Gemeenten kunnen in speciale gevallen van lokaal onderwijsbeleid een beroep doen op de Onderwijsraad.

De raad gebruikt in zijn advisering verschillende (bijvoorbeeld onderwijskundige, economische en juridische) disciplinaire aspecten en verbindt deze met ontwikkelingen in de praktijk van het onderwijs. Ook de internationale dimensie van educatie in Nederland heeft steeds de aandacht.

De raad adviseert over een breed terrein van het onderwijs, dat wil zeggen van voorschoolse educatie tot aan postuniversitair onderwijs en bedrijfsopleidingen. De producten van de raad worden gepubliceerd in de vorm van adviezen, studies en verkenningen. Daarnaast initieert de raad seminars en websitediscussies over onderwerpen die van belang zijn voor het onderwijsbeleid.

De raad bestaat uit twaalf leden die op persoonlijke titel zijn benoemd.

*Advies Een onderwijsprogramma met maatschappelijke voorhoedes*, uitgebracht aan de Minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap.

Nr. 20100287/918, december 2010

Uitgave van de Onderwijsraad, Den Haag, 2010.

ISBN 978-946121-009-8

Bestellingen van publicaties:

Onderwijsraad

Nassaulaan 6

2514 JS Den Haag

email: [secretariaat@onderwijsraad.nl](mailto:secretariaat@onderwijsraad.nl)

telefoon: (070) 310 00 00 of via de website:

[www.onderwijsraad.nl](http://www.onderwijsraad.nl)

Ontwerp en opmaak:

[www.balyon.com](http://www.balyon.com)

Drukwerk:

DeltaHage grafische dienstverlening

© Onderwijsraad, Den Haag.

Alle rechten voorbehouden. All rights reserved.

Aan de Minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap  
Mevrouw J.M. van Bijsterveldt-Vliegenthart  
Postbus 16375  
2500 BJ Den Haag

Nassaulaan 6  
2514 JS Den Haag

Telefoon: 070 310 00 00  
Fax: 070 356 14 74  
secretariaat@onderwijsraad.nl  
www.onderwijsraad.nl

Ons kenmerk  
20100287/918

Contactpersoon

Plaats/datum  
Den Haag, 15 december 2010

Uw kenmerk

Doorkiesnummer

Onderwerp  
*Advies Een onderwijsprogramma met  
maatschappelijke voorhoedes*

Mevrouw de Minister,

Met genoegen biedt de Onderwijsraad u zijn advies *Een onderwijsprogramma met maatschappelijke voorhoedes* aan. Het onderwijs kan steun en waardering vanuit de maatschappij goed gebruiken. Wanneer leden van plaatselijke en regionale maatschappelijke voorhoedes zich voor onderwijs inzetten, kan dat bijdragen aan een groter zelfvertrouwen van scholen.

Leden van plaatselijke en regionale maatschappelijke voorhoedes zijn op dit moment zeker bij onderwijs betrokken, maar het aanbod is versnipperd en niet iedereen weet de weg naar het onderwijs gemakkelijk te vinden. Landelijke organisaties van voorhoedes geven aan dat een herkenbaar programma voor hun mogelijke inbreng stimulerend kan werken. Wat de raad voor ogen staat is dat elke school of opleiding op termijn een *onderwijsprogramma met maatschappelijke voorhoedes* opzet. De vorm en inhoud is aan de scholen en opleidingen zelf. Door zo'n programma is het ook voor de maatschappelijke voorhoedes duidelijker waar zij bij scholen en opleidingen kunnen aankloppen en op welke manier zij hun betrokkenheid kunnen vormgeven. Deze betrokkenheid levert naast extra draagvlak voor scholen ook rolmodellen en een bredere oriëntatie op de samenleving op voor leerlingen en studenten.

Om dit te bereiken is het van belang om het onderwijsprogramma met maatschappelijke voorhoedes landelijk en plaatselijk op de kaart te zetten. De minister zou hierbij bemiddelend kunnen optreden door zowel scholen als vertegenwoordigers van de maatschappelijke voorhoedes uit te nodigen hieraan mee te werken en door ze met elkaar in contact te brengen. Daarnaast stelt de raad voor om een aantal plaatselijke initiatieven verder te stimuleren.

De raad hoopt met dit advies een bijdrage te leveren aan een versterking van de eigenwaarde van het onderwijs.

Met beleefde groet,

Prof. dr. A.M.L. van Wieringen

Drs. A. van der Rest



# Inhoud

<b>Samenvatting</b>	<b>7</b>
<b>1 Aanleiding: onderwijs moet er niet alleen voor staan</b>	<b>10</b>
1.1 Betrokkenheid organiseren in een onderwijsprogramma met maatschappelijke voorhoedes	10
1.2 Hoe zou een onderwijsprogramma met maatschappelijke voorhoedes eruit kunnen zien?	12
1.3 Aanpak: debatten en veldconsultatie	13
<b>2 Voorhoedes: divers georganiseerd maar bereidwillig</b>	<b>15</b>
2.1 Waarom maatschappelijke voorhoedes?	15
2.2 Organisaties waarin maatschappelijke voorhoedes participeren	16
2.3 Voorhoedes nemen zelf diverse initiatieven	17
2.4 Maatschappelijke voorhoedes: onderwijs kan meer mogelijk maken	19
2.5 Conclusie: voorhoedes kunnen en willen meer doen	20
<b>3 Onderwijs: Voorkeur voor eigen invulling</b>	<b>21</b>
3.1 Regie bij de onderwijsprofessional	21
3.2 Voorhoedes vaak in gastlessen, maar geen structureel beleid	22
3.3 Belemmeringen in de uitvoering	23
3.4 Conclusie: niet verplichten, maar investeren in 'beleefd voordeel'	24
<b>4 De kunst om vraag en aanbod bij elkaar te brengen</b>	<b>25</b>
4.1 Gezamenlijk forum ontbreekt	25
4.2 Diverse initiatieven die contacten proberen te bevorderen	25
4.3 Conclusie: het gaat niet vanzelf	27
<b>5 Varianten van het onderwijsprogramma met maatschappelijke voorhoedes</b>	<b>29</b>
5.1 Mogelijke inhoudelijke typeringen	29
5.2 Voorbeelden van organisatiemechanismen	31
5.3 Vier typische varianten	32
5.4 Behoeftte is afhankelijk van de onderwijssoort in kwestie	33
5.5 Conclusie: scholen en opleidingen moeten zelf kiezen	35
<b>6 Aanbevelingen: onderwijsprogramma met maatschappelijke voorhoedes positioneren</b>	<b>36</b>
6.1 Het aanwezige kapitaal verzilveren	36
6.2 Aanbeveling 1: treed in contact met vertegenwoordigers van de maatschappelijke voorhoedes	37
6.3 Aanbeveling 2: breng maatschappelijke voorhoedes en onderwijsveld met elkaar in contact	38
6.4 Aanbeveling 3: gebruik bestaande plaatselijke initiatieven voor coördinatie	38
6.5 Aanbeveling 4: stimuleer lokale samenwerking	39
<b>Afkortingen</b>	<b>40</b>

<b>Geraadpleegde deskundigen</b>	<b>41</b>
<b>Bijlagen</b>	
Bijlage 1: De debatten over onderwijs en maatschappelijke voorhoedes	45



Leden van plaatselijke, regionale en landelijke maatschappelijke voorhoedes kunnen meer dan nu hun betrokkenheid tonen bij het onderwijs. Het onderwijs kan deze steun goed gebruiken.

## Samenvatting

Leden van plaatselijke, regionale en landelijke voorhoedes kunnen zich meer dan nu vrijwillig en persoonlijk inzetten in het onderwijs. In dit advies gaat het de Onderwijsraad daarbij met name om een inhoudelijke inzet. Zij kunnen leerlingen binnen het curriculum of extracurriculair verrijking bieden door hun persoonlijke kennis. De raad spreekt in deze context van het onderwijsprogramma met maatschappelijke voorhoedes van de school. Dit laat uiteraard onverlet dat leden van de voorhoedes ook andere taken zouden kunnen vervullen, bijvoorbeeld in besturen en raden van toezicht.

### **Voorhoedes kunnen rolmodel zijn**

Voorhoedes komen in verschillende soorten voor. Het kan daarbij gaan om breed erkende voorhoedes in sectoren als kunst, industrie, dienstverlening, bestuur, sport, recht en zorg, maar het kan ook gaan om voorhoedes in een beperkte kring die evenzeer voor het functioneren van de maatschappij belangrijk zijn. Van belang is dat de persoon in kwestie als rolmodel kan dienen voor leerlingen en studenten en dus enige aansluiting heeft met hun belevingswereld.

Deze inhoudelijke inzet van voorhoedes voor het onderwijs is een onderdeel van een breder concept van de raad: het zogenoemde uitgebreid onderwijs. De raad ziet onderwijs niet beperkt tot het reguliere programma binnen de bekostigde uren: er is meer te leren en bovendien hebben bepaalde leerlingen en studenten meer tijd nodig om de wettelijke standaarden te halen. Uitgebreid onderwijs heeft betrekking op extra aanbod of extra gebruik op scholen in primair en voortgezet onderwijs en middelbaar beroepsonderwijs, met als doel om leerprestaties te verbeteren, een verrijkend programma te bieden of een oriëntatie te geven op arbeid en samenleving. Daar waar de raad voor het uitgebreid onderwijs een beroep zou willen doen op de inzet van externen voor de verrijking van het onderwijsprogramma of als oriëntatie, komt ook het onderwijsprogramma met maatschappelijke voorhoedes in beeld.

### **Scholen kunnen steun gebruiken**

De raad ziet twee aanleidingen om maatschappelijke voorhoedes meer bij het onderwijs te betrekken: De eerste is dat het onderwijs steun vanuit de maatschappij goed kan gebruiken. Wanneer leden van maatschappelijke voorhoedes zich voor onderwijs inzetten, kan dat scholen een steviger gevoel van eigenwaarde geven. Een andere aanleiding is dat betrokkenheid van maatschappelijke voorhoedes nu minder vanzelfsprekend is dan vroeger. Zo is de inzet in de bestuurlijke lijn verminderd. Veel kleine besturen zijn opgegaan in grotere besturen waardoor minder mensen een bestuurlijke verantwoordelijkheid dragen en het maatschappelijk draagvlak van scholen langs die weg minder goed tot stand komt. De voorhoedes spelen hierin dus een kleinere rol dan voorheen. Het onderwijs en de maatschappij zijn door dit soort veranderingen in zekere zin uit elkaar gegroeid. De raad adviseert een hernieuwd gevoel van eigenaarschap van

het onderwijs te bevorderen. Deze betrokkenheid zou echter wel op een moderne manier kunnen worden vormgegeven.

Het door de raad voorgestelde onderwijsprogramma met maatschappelijke voorhoedes zal niet de oplossing zijn voor de ontbrekende samenhang tussen maatschappij en onderwijs, maar het kan wel een stap in de goede richting zijn. Daarnaast bevredigt het ook de behoefte die in het onderwijs bestaat aan aansprekende rolmodellen.

Maatschappelijke voorhoedes blijken welwillend, maar weten de weg naar het onderwijs niet altijd te vinden. Er is wel een versnipperd aanbod van allerlei initiatieven van organisaties van maatschappelijke voorhoedes, zoals de serviceclubs en de Nederlandse Maatschappij voor Nijverheid en Handel. Landelijke organisaties van voorhoedes geven wel aan dat het lastig is dat 'onderwijs' geen herkenbaar eenduidig aanspreekpunt heeft.

### **Geen gedwongen formats**

Scholen en opleidingen zien zeker de meerwaarde van de inzet van maatschappelijke voorhoedes in het onderwijs. Ze geven vaak ook aan dat ze gebruikmaken van bijvoorbeeld gast sprekers. Dit lijkt alleen niet structureel te gebeuren, maar met name op initiatief van individuele docenten. Scholen geven wel aan dat de regie bij scholen moet liggen en dat er geen gedwongen formats aan ten grondslag moeten liggen. Scholen willen de inzet van externen aan hun behoefte kunnen aanpassen.

### **Wel een programmatische opzet**

Wat de raad voor ogen staat is dat elke school of opleiding keuzes maakt hoe zij de inzet van maatschappelijke voorhoedes wil vormgeven. Daardoor is het ook voor de maatschappelijke voorhoedes duidelijk waarvoor zij bij scholen en opleidingen kunnen aankloppen en op welke manier zij hun betrokkenheid kunnen vormgeven. De raad geeft daarbij de voorkeur aan een programmatische opzet: een programma met inzet van maatschappelijke voorhoedes voor leerlingen en studenten en evenzeer voor leraren en docenten. Scholen en opleidingen kunnen bijvoorbeeld elk jaar voor een ander thema kiezen en daarbinnen gebruikmaken van voorhoedes. Een andere mogelijkheid zou kunnen zijn het organiseren van een vrijwillig extracurriculair aanbod op zaterdag of doordeweekse middagen.

### **Aanbevelingen: onderwijsprogramma met maatschappelijke voorhoedes**

De raad adviseert een onderwijsprogramma met maatschappelijke voorhoedes in het onderwijs in te zetten om leerlingen en studenten een bredere oriëntatie op de maatschappij mee te geven. Ook voor leraren en docenten kan een speciaal op hen gericht programma inspirerend werken. Daarenboven zullen scholen en opleidingen zich door de betrokkenheid van maatschappelijke voorhoedes meer gesteund weten door hun omgeving. Maatschappelijke voorhoedes kunnen door mee te doen aan dit programma hun bevoegdheid doorgeven aan een volgende generatie, hun sector bij leerlingen op de kaart zetten en een bijdrage leveren aan de betere scholing van leerlingen en studenten.

Om dit te bereiken is het wel van belang om het onderwijsprogramma met maatschappelijke voorhoedes op de kaart te zetten. De raad formuleert hiervoor een aantal aanbevelingen. Ten eerste stelt hij de minister voor om in contact te treden met vertegenwoordigers van de maatschappelijke voorhoedes en hen zo voor het onderwijsprogramma met maatschappelijke voorhoedes te interesseren en de wederzijdse belangen te onderkennen. Vervolgens is het zaak om vertegenwoordigers van maatschappelijke voorhoedes en het onderwijsveld met elkaar

in contact te brengen. Om dit goed te laten verlopen, stelt de raad voor om gebruik te maken van al bestaande plaatselijke en landelijke initiatieven en organisaties. Deze hebben inmiddels al ervaring opgebouwd en kunnen bovendien dienen als zogenoemde 'neutrale tafel' zonder eigen belang. Als laatste stelt de raad voor om als proef een aantal lokale samenwerkingsverbanden te stimuleren om hierdoor meer kennis op te doen, die het hele onderwijsveld ten goede kan komen.

Wat doet ú eigenlijk voor het onderwijs? Deze vraag zou volgens de Onderwijsraad in de toekomst door iedereen positief en enthousiast beantwoord moeten worden. Wanneer de plaatselijke voorhoedes van kunst, industrie, dienstverlening, bestuur, sport, recht en zorg een inhoudelijke bijdrage leveren aan het onderwijs, zullen zij er zich meer dan nu verantwoordelijk voor voelen. Onze scholen en hogescholen kunnen deze steun goed gebruiken.

# 1

## Aanleiding: onderwijs moet er niet alleen voor staan

### 1.1

#### **Betrokkenheid organiseren in een onderwijsprogramma met maatschappelijke voorhoedes**

We verwachten veel van ons onderwijs. Van onmisbare basale zaken als taal en rekenen tot aan vakmanschap en geleerdheid. Bovendien komt er bijna wekelijks wel een nieuwe verwachting bij, variërend van overgewichtbestrijding tot respectbevordering. Het is dan ook niet raar dat onderwijs flink in de publieke belangstelling staat. Iedereen praat erover en iedereen heeft een mening. In zijn advies *Stand van educatief Nederland 2009* gaf de raad aan dat het een goede zaak is dat er over onderwijs wordt gesproken. Het is belangrijk dat burgers de discussie voeren over hoe de samenleving met de vorming van (jonge) mensen wil omgaan en wat er geleerd moet worden. De raad zou echter nog een stap verder willen gaan en deze belangstelling voor het onderwijs omzetten in actieve betrokkenheid van maatschappelijke voorhoedes bij het onderwijs.

Bij al haar opdrachten kan het onderwijs enige waardering en hulp vanuit de samenleving goed gebruiken. De raad wil hiervoor steun mobiliseren vanuit de lokale en regionale top van het bedrijfsleven, de politiek, het bestuur, de zorg, de sport en de cultuur. Deze mensen zouden structureel en vooral persoonlijk betrokken moeten zijn bij het onderwijs. Dit kan scholen sterken in hun zelfvertrouwen. Ook kunnen deze mensen een voorbeeldfunctie vervullen voor leerlingen en studenten: iets om na te streven en voor te werken en voor leraren en docenten een inspiratiebron zijn.

De raad is ervan overtuigd dat de bereidheid om zich in te zetten in het onderwijs aanwezig is bij de plaatselijke toplaag. Deze bereidheid bereikt alleen niet automatisch de scholen en opleidingen. Daarvoor moet het onderwijs zelf ook de deuren openzetten. De organisatie daarvan moet voor scholen en opleidingen uitvoerbaar zijn en tegelijk goed zichtbaar zijn voor degenen die zelf iets willen betekenen voor een bepaalde school of onderwijsinstelling, zodat zij de weg naar het onderwijs weten te vinden.

In *Stand van educatief Nederland 2009* stelde de raad daarom voor dat onderwijsinstellingen hoog aangeschreven deskundigen en vaklieden en opinieleiders van lokale en regionale maat-

schappelijke voorhoedes de mogelijkheid geven iets inhoudelijks voor de school, het roc (regionaal opleidingscentrum), de hogeschool of de universiteit te betekenen. Hiermee kan op de verschillende instellingen een zogenoemd onderwijsprogramma met maatschappelijke voorhoedes tot stand komen.

Dit programma maakt deel uit van wat de raad in het genoemde advies gedefinieerd heeft als uitgebreid onderwijs. Het concept uitgebreid onderwijs heeft de raad verder uitgewerkt in het gelijktijdig met dit advies verschenen *Uitgebreid onderwijs*. Dat geeft aan dat voor de raad onderwijs niet beperkt is tot het reguliere programma binnen de bekostigde uren: er is meer te leren en bovendien hebben bepaalde leerlingen en studenten meer tijd nodig om de wettelijke standaarden te halen. Uitgebreid onderwijs heeft betrekking op een extra aanbod van scholen en instellingen in primair en voortgezet onderwijs en middelbaar beroepsonderwijs, met als doel om leerprestaties te verbeteren, een verrijkend programma te bieden of te oriënteren op arbeid en samenleving. Daar waar de raad voor het uitgebreid onderwijs een beroep zou willen doen op de inzet van externen, komt ook het maatschappelijke voorhoede-programma in beeld.

### **De betrokkenheid van maatschappelijke voorhoedes bij het onderwijs is van alle tijden**

Nog niet zo lang geleden waren veel mensen enige tijd betrokken bij een schoolbestuur en speelden ze op die manier een rol in het onderwijs. Nu zijn veel kleine besturen opgegaan in grotere besturen waardoor er minder mensen een bestuurlijke verantwoordelijkheid dragen en het maatschappelijk draagvlak van scholen langs die weg minder goed tot stand komt. De voorhoedes spelen hierin dus een kleinere rol dan voorheen. Ook de adviescommissies in het middelbaar en hoger beroepsonderwijs bestaan voor een groot deel uit leden die eerder beroepshalve dan uit persoonlijke betrokkenheid deelnemen.

Mensen buiten het onderwijs hebben anders dan via hun kinderen weinig weet van hoe het er exact op een onderwijsinstelling aan toe gaat, en docenten zijn niet altijd even goed op de hoogte van ontwikkelingen buiten het onderwijs.<sup>1</sup> Dat geldt zelfs in het beroepsonderwijs, hoewel dat door zijn curriculum uiteraard vervlochten is met het arbeidsleven.

De raad meent dat er behoefte is aan een hernieuwd gevoel van eigenaarschap van het onderwijs. Er worden nu door verschillende partijen veel eisen aan onderwijs gesteld, maar niemand voelt zich eigenaar. Scholen en opleidingen kunnen meer ervaren dat zij onderdeel zijn van een groter geheel. Het onderwijsprogramma met maatschappelijke voorhoedes kan een manier zijn om dat eigenaarschap op moderne wijze vorm te geven. Niet via de traditionele vaste verhoudingen, maar door versterking van relaties met personen en organisaties die het onderwijs belangrijk vinden en daardoor iets te bieden hebben. Het eigenaarschap komt daarin tot stand door transacties tussen leden van de voorhoede en scholen. De voorhoedes krijgen op hun beurt veel terug voor hun participatie in het onderwijsprogramma met maatschappelijke voorhoedes. Zij dragen hierdoor namelijk bij aan beter onderwijs voor toekomstige generaties en daarmee aan het behoud van onze kenniseconomie, en ook aan een breder gedragen gevoel van eigenaarschap van het onderwijs. Daarnaast kunnen zij door hun inzet leerlingen en studenten inspireren en leraren of docenten een steun bieden. Veelal zullen zij door de ontmoetingen met leerlingen ook zelf (opnieuw) geïnspireerd raken.

<sup>1</sup> In het onderzoek naar de maatschappelijke positie van onderwijzers dat de Onderwijsraad in 2007 liet uitvoeren onder docenten in het primair en voortgezet onderwijs en het middelbaar beroepsonderwijs, bleken deze bijvoorbeeld weinig actief te zijn in verenigingen en politiek.

### **Kom uit je koker**

“Niet alleen de Onderwijsraad heeft een visie op een zogenoemd maatschappelijk voorhoede-programma, maar ook de school of scholen zelf hebben een concrete visie. Er is niet één visie die onder de noemer kan worden gebracht; dit is afhankelijk van de situatie of context waarbinnen de school functioneert.

School is vaak vindplaats van maatschappelijke vraagstukken en daartoe vaak ook als oplossingsplaats gebombardeerd: burgerschapsvorming, overgewicht, alcoholmisbruik, sociale integratie zijn onderwerpen die de laatste jaren in het curriculum voorkomen. Een school kan deze thematieken niet alleen oplossen. Niet-vrijblijvend samenwerken en afspraken maken over resultaten is daarbij essentieel. Dat betekent dat de school zelf niet alleen maatschappelijke onderneming is maar dat de school een onderdeel is van een maatschappelijk veld dat m.i. een wijkverankering dient te krijgen. Met name voor de scholen binnen primair onderwijs. Scholen, opvang, bedrijfsleven, wetenschap zullen op wijk- dan wel ‘klein regioniveau’ de handen ineen moeten slaan en aan de slag moeten. Het belang van het kind en zijn of haar maatschappelijke context zijn daartoe bepalend.

Dus: kom uit je koker, werk aan een gedeelde visie en creëer succes. Ouders en kinderen willen tenslotte bij een ‘club’ horen die succesvol is en inspireert naar betrokkenheid en herkenbaarheid!”

*QLIQ Primair Onderwijs te Helmond*

Wanneer scholen en opleidingen deze personen hiertoe actief uitnodigen, versterkt dat de betrokkenheid van maatschappelijke voorhoedes bij het onderwijs en kunnen zij op hun beurt het zelfvertrouwen van scholen vergroten en een inspiratiebron zijn voor leerlingen. Erik Kamps, voorzitter van de Brabants-Zeeuwse werkgeversvereniging: “De jeugd kijkt naar het vlammetje. Naar de leraar die een vurig betoog houdt, of naar de werkgever die de passie voor zijn bedrijf weet over te brengen. Dáár leer je graag voor.”<sup>2</sup>

### **Inzet organiseren**

Het onderwijsprogramma met maatschappelijke voorhoedes dat de raad voorstaat, hoeft niet noodzakelijkerwijs door de instelling zelf te worden gemaakt, maar kan ook ontstaan op initiatief van ouders, bedrijven of instellingen. Het zou jaarlijks een andere (bijvoorbeeld thematische) invulling kunnen krijgen. Via zo’n ‘interface’ – die na verloop van tijd ook meer algemeen bekend wordt – is het voor lokale elites gemakkelijker om te zeggen: “Ik wil wel iets doen in jullie onderwijsprogramma met maatschappelijke voorhoedes, zet mij er maar voor vier ochtenden in.”

## **1.2 Hoe zou een onderwijsprogramma met maatschappelijke voorhoedes eruit kunnen zien?**

Het idee van een grotere betrokkenheid van de maatschappelijke voorhoede spreekt – zo is duidelijk – velen aan. Maar de praktische vormgeving behoeft zorgvuldige aandacht. De organisatie ligt (deels) bij de instelling. Het opzetten van een dergelijk programma zou daarom gezien kunnen worden als weer een extra taak die op scholen afkomt. Maar een onderwijsprogramma met maatschappelijke voorhoedes kan scholen en opleidingen ook juist helpen bij alle taken die de samenleving van hen vraagt. Er wordt immers veel van het onderwijs verwacht, en zo’n programma kan een manier zijn om de samenleving in te schakelen bij het voldoen aan die verwachting. Ook voorziet een dergelijke op te zetten ontvangststructuur of ‘interface’ in

<sup>2</sup> Debat Tilburg.

een behoefte. Deze maakt het gemakkelijker voor individuele leden van de maatschappelijke voorhoede om een bijdrage te leveren: er ligt dan immers een vorm klaar die daarbij helpt en men weet die te vinden.

Het opzetten van een structuur in de vorm van een onderwijsprogramma met maatschappelijke voorhoedes vraagt een kosten-batenafweging van de onderwijsinstelling. Er is een zekere inspanning van de betrokken onderwijsinstellingen nodig en daar moeten herkenbare en communiceerbare baten tegenover staan. In dit advies zoekt de raad naar mogelijkheden om het onderwijsprogramma met maatschappelijke voorhoedes op scholen en opleidingen vorm te geven. De vragen die in dit advies aan de orde komen zijn:

*Welke functies heeft een onderwijsprogramma met maatschappelijke voorhoedes en hoe zou een onderwijsprogramma met maatschappelijke voorhoedes in de verschillende onderwijssectoren eruit kunnen zien? Hoe kan de organisatie op een eenvoudige wijze plaats vinden? Welke instanties hebben een functie bij de realisatie?*

### **Afbakening: inhoudelijke extra inzet voor het onderwijs**

Er zijn uiteraard ook andere manieren waarop maatschappelijke voorhoedes zich voor het onderwijs in kunnen zetten. In *Stand van educatief Nederland 2009* is bijvoorbeeld genoemd dat de voorhoedes zich in de publieke opinie nadrukkelijk constructiever over het onderwijs zouden kunnen uitlaten. Daarnaast spelen maatschappelijke voorhoedes zoals gezegd een rol in raden van toezicht en vormen van horizontale verantwoording. Deze manieren van inzet zullen in dit advies verder niet aan de orde komen. Dit advies heeft een specifieke invalshoek, namelijk hoe persoonlijke inzet van voorhoedes een inhoudelijke bijdrage kan leveren aan onderwijs en kan leiden tot een steviger binding van onderwijs met de plaatselijke samenleving.

Dit advies gaat ook over activiteiten die voor zover ze gericht zijn op leerlingen en studenten aanvullend zijn aan het reguliere bekostigde curriculum. Uiteraard is er geen school meer denkbaar die geen interactie heeft met haar maatschappelijke omgeving. Zo vormen beroepsoriëntaties, stages en afstudeerprojecten in het middelbaar beroepsonderwijs en het hoger onderwijs een natuurlijke schakel tussen bedrijven en instellingen enerzijds en opleidingen anderzijds. Ook in het voortgezet onderwijs is er door middel van bijvoorbeeld de maatschappelijke stage interactie met de omgeving. Ook deze activiteiten zijn geen onderwerp van dit advies.

## **1.3 Aanpak: debatten en veldconsultatie**

Dit advies is een verdere uitwerking van een van de aanbevelingen uit *Stand van educatief Nederland 2009*. Bij deze uitwerking heeft de raad op verschillende manieren het onderwijs en leden van maatschappelijke voorhoedes betrokken. Allereerst zijn er twee regionale debatten georganiseerd over dit thema in Tilburg en in Utrecht waarbij plaatselijke voorhoedes samen met vertegenwoordigers van onderwijsinstellingen over het voorstel van de raad konden brainstormen. Daarnaast is er een oproep gedaan aan het onderwijsveld, maar ook aan organisaties waarin leden van de maatschappelijke voorhoede betrokken zijn (serviceclubs, bedrijfstakorganisaties, sportbonden, enzovoort) om op het idee van het onderwijsprogramma met maatschappelijke voorhoedes te reageren.

**Leeswijzer**

De komende hoofdstukken behandelen achtereenvolgens huidige initiatieven en ideeën van maatschappelijke voorhoedes (hoofdstuk twee) en activiteiten van het onderwijs in deze richting (hoofdstuk drie). Daarnaast is in hoofdstuk drie ook aandacht voor een aantal praktische problemen. Hoofdstuk vier staat stil bij mogelijkheden om vraag (scholen) en aanbod (maatschappelijke voorhoedes) aan elkaar te koppelen en in hoofdstuk vijf komen mogelijke invullingen van het programma aan de orde. In hoofdstuk zes ten slotte volgen een viertal aanbevelingen om het onderwijsprogramma met maatschappelijke voorhoedes op de kaart te zetten.



Willen maatschappelijke voorhoedes eigenlijk bijdragen aan het onderwijs? Desgevraagd is het antwoord vaak ja. Toch maakt het onderwijs geen optimaal gebruik van dit aanbod. Daarom is het nuttig ook te kijken hoe maatschappelijke voorhoedes aan te spreken zijn. Een mogelijkheid hiervoor zijn verschillende organisaties waar zij lid van zijn.

## 2

## Voorhoedes: divers georganiseerd maar bereidwillig

### 2.1 Waarom maatschappelijke voorhoedes?

Uitgangspunt van dit advies is dat (lokale) maatschappelijke voorhoedes door hun persoonlijke inzet een waardevolle bijdrage kunnen leveren aan onderwijs. Daarbij gaat het enerzijds om de institutionele inbreng, maar belangrijker is de persoonlijke inhoudelijke inbreng (sterren, experts, domeinvertegenwoordigers) op alle terreinen met een verheffende intentie. De raad adviseert dat leden van voorhoedes vaak door hun ervaring en kennis een toegevoegde waarde kunnen leveren voor leerlingen en studenten en in voorkomende gevallen voor leraren en docenten. Daarnaast hebben zij door de maatschappelijke positie die zij hebben verworven ook een zekere verantwoordelijkheid voor de maatschappij en daarmee voor het onderwijs.

#### Term voorhoede breed opvatten

De term 'toplaag' of 'voorhoede' vat de raad hierbij breed op. Het gaat om breed en algemeen erkende (plaatselijke) voorhoedes in de verschillende plaatselijke gemeenschappen. Het gaat echter ook om voorhoedes die veel meer in beperkte kring erkenning vinden, maar niettemin voor het functioneren van de plaatselijke samenleving van belang zijn. Voorbeelden daarvan zijn de voorzitter van de Turkse winkeliersvereniging, een loodgieter die zijn eigen installatietechnisch bedrijf heeft opgebouwd of een lokale kunstenaar. Het is dus geen afgebakende groep en het gaat niet per se om de sociaaleconomische voorhoede. Welke personen in de omgeving van een onderwijsinstelling of school tot de plaatselijke voorhoede behoren zou onderdeel uit kunnen maken van het collectief beraad over dit onderwerp op de school.

Binnen deze groep ziet de raad wel een bijzondere rol weggelegd voor degenen die een in het oog springende positie in een gemeenschap bekleden. Deze mensen zouden zich in ieder geval als persoon meer voor het onderwijs kunnen inzetten.

#### Wat kunnen maatschappelijke voorhoedes doen?

Maatschappelijke voorhoedes kunnen zich op veel verschillende manieren voor het onderwijs inzetten. Een belangrijke rol die zij vaak vervullen bij met name roc's en hogescholen is de deelname aan raden van toezicht. Daarnaast kunnen zij zich ook inzetten als belanghebbende van onderwijsinstellingen. Een andere rol die zij kunnen vervullen is meer inhoudelijk van aard. Deze rol is op dit moment vaak nog wat onderbelicht. Door hun ervaring die zij hebben opge-

daan in zowel het beroepsleven als andere activiteiten, kunnen zij inhoudelijk iets toevoegen aan het onderwijs. Daarom besteedt dit advies met name hieraan aandacht.

### **Doel van de inzet: inhoudelijke bijdrage en voorbeeldfunctie**

Waarom zouden maatschappelijke voorhoedes zich voor het onderwijs inzetten? Wat krijgen zij ervoor terug? In de maatschappij leeft een grote zorg voor het onderwijs. Een inhoudelijke inzet voor het onderwijs kan een goede manier zijn om die zorg vorm te geven. Daarnaast kan een inzet in het onderwijs ertoe leiden dat leerlingen een beter beeld krijgen van de mogelijkheden die zij na hun schooltijd hebben. Een gastles zou ervoor kunnen zorgen dat een bepaalde bedrijfstak beter in beeld komt. Daarmee kunnen keuzes van leerlingen en studenten worden beïnvloed. Een ander effect kan zijn dat leerlingen geënthousiasmeerd raken om zelf een hoger doel na te streven. Een op leraren en docenten gericht programma met maatschappelijke voorhoedes kan hen aanmoedigen en versterken in hun overtuiging dat onderwijs de moeite waard is. Deze effecten bij elkaar kunnen ervoor zorgen dat het onderwijsprogramma met maatschappelijke voorhoedes een bijdrage levert aan het stimuleren van de economie.

## **2.2 Organisaties waarin maatschappelijke voorhoedes participeren**

Een manier om deze verschillende voorhoedes te bereiken zou kunnen zijn via de diverse organisaties waarin zij zijn georganiseerd. Velen van hen zijn professionals en daarom via hun beroepsgroep georganiseerd. Voorbeelden daarvan zijn de KNMG (Koninklijke Nederlandse Maatschappij tot bevordering der Geneeskunst) voor artsen, het KIVI (Koninklijk Instituut voor Ingenieurs), sportkoepels, kamers van koophandel en de diverse bedrijfsschappen.

### **Product- en bedrijfsschappen**

Product- en bedrijfsschappen zijn publiekrechtelijke samenwerkingsverbanden van ondernemers en werknemers, die activiteiten ontplooiën ten behoeve van een gehele sector. Het hele stelsel van product- en bedrijfsschappen wordt ook wel genoemd: de publiekrechtelijke bedrijfsorganisatie.

Vrijwel elke branche in Nederland is op een of andere manier georganiseerd, meestal met het doel bepaalde zaken voor de branche als geheel beter te regelen. Een bijzondere vorm om die zaken te regelen, is het schap. Schappen zijn er in uiteenlopende branches zoals de tuinbouw, de akkerbouw, de detailhandel, het stukadoorsbedrijf en de horeca. Een sector bepaalt zelf of zij een schap wil laten instellen. Daarom hebben sommige sectoren van het bedrijfsleven wel een schap en andere niet. Kenmerkend voor een schap is het bindende karakter voor de branchegenoten: alle betrokken bedrijven vallen eronder en moeten zich aan de regels van het schap houden.

Daarnaast zijn veel leden van de maatschappelijke voorhoedes ook in maatschappelijke zin actief. Organisaties die deze maatschappelijke activiteiten kanaliseren zijn bijvoorbeeld de serviceclubs (Rotary, Lions, en dergelijke), verenigd in de SIN (Serviceclubs in Nederland). Een andere organisatie waarin veel maatschappelijke voorhoedes deelnemen is de Maatschappij voor Nijverheid en Handel. Hierin zijn mensen uit bedrijfsleven, onderwijs, wetenschap en overige sectoren verenigd. De Maatschappij heeft in haar doelstellingen onder meer de bevordering van onderwijs staan.

### **Serviceclubs georganiseerd in SIN**

Serviceclubs zijn netwerken van mensen (m/v) uit verschillende beroepsgroepen en van verschillende maatschappelijke oriëntatie, met een sterke onderlinge band. Vriendschap, onderling vertrouwen en onderlinge samenwerking vormen het draagvlak. Serviceclubleden zetten hun kennis, ervaring, netwerk en een belangrijk deel van hun vrije tijd in om te discussiëren over wat er in hun beroep en de samenleving gaande is, hun eigen mening en inzichten aan te scherpen, bij te dragen, vanuit hun eigen idealen, aan positieve ontwikkelingen in hun beroep en de samenleving, en op te komen voor groeperingen in probleemsituaties en hen te helpen. Bijvoorbeeld door vrijwilligerswerk te doen, kennis en ervaring te bundelen en zonodig fondsen te werven.

De serviceclubs hebben zich verenigd in SIN, opgericht in 1974. SIN is een overlegorgaan en platform voor serviceorganisaties in Nederland. De doelen van SIN zijn: contacten en informatie-uitwisseling stimuleren tussen de serviceclubs, informatie verstrekken door middel van notities over voor serviceclubs belangrijke onderwerpen en samenwerkingsovereenkomsten sluiten met ngo's (niet-gouvernementele organisaties).

Bij SIN zijn de volgende organisaties aangesloten: Fifty-One, Inner Wheel, JCI Nederland, Kiwanis, Ladies' Circle, Leo's, Lions, Nederlandsche Tafelronde, Rotaract, Rotary, Soroptimist International, Zonta.

### **De Maatschappij voor Nijverheid en Handel**

De Maatschappij voor Nijverheid en Handel is een grote vereniging met circa 4.500 leden en een klein professioneel bureau in Den Haag. Veel van de activiteiten van de Maatschappij vinden plaats in de departementen, die het kloppend hart zijn van de vereniging. In totaal zijn er 36 departementen met elk een eigen bestuur en secretariaat.

De departementen van de Maatschappij voor Nijverheid en Handel organiseren in totaal circa 250 bijeenkomsten per jaar en zijn vrij toegankelijk voor leden en introducés. De Maatschappij heeft in al die jaren van haar bestaan een reputatie opgebouwd en dat is dan ook de reden dat zij op netwerkbijsamenkomsten de top van 'ondernemend Nederland' met grote regelmaat mag ontvangen als spreker.

## **2.3 Voorhoedes nemen zelf diverse initiatieven**

Maatschappelijke voorhoedes voelen zelf vaak de verantwoordelijkheid om iets aan de maatschappij terug te geven. Veel activiteiten in basis- en middelbare scholen komen voort uit initiatieven die genomen worden door organisaties van maatschappelijke voorhoedes zelf. Veel daarvan worden georganiseerd door beroepsgroepen. Zij zetten projecten op om hun beroepsgroep op de kaart te zetten en tegelijkertijd scholieren een kijkje te gunnen in een voor hen onbekende wereld.

### Voorbeelden van initiatieven van voorhoedes voor scholen

Een bus van de Jonge Academie bezocht in het project *DJA on Wheels* in het najaar van 2008 vijf scholen voor middelbaar onderwijs. Rondom het thema eten daagden zij leerlingen in de eerste twee klassen van vmbo (voorbereidend middelbaar beroepsonderwijs), havo en vwo uit om na te denken, vragen te stellen, te twijfelen, nee te zeggen, te onderzoeken, samen te werken, te experimenteren en uit te leggen. Teams van leerlingen namen het tegen elkaar op in workshops, een estafette, experimenten en kregen een spetterende kijk in de wereld van de wetenschap.

[http://www.knaw.nl/cfdata/dja/activiteiten\\_detail.cfm?activiteit\\_\\_id=52](http://www.knaw.nl/cfdata/dja/activiteiten_detail.cfm?activiteit__id=52)

Het project *Dokter in de klas* is als geschenk aan de samenleving ontwikkeld in 1999 ter gelegenheid van het 150-jarig bestaan van de KNMG. Kern van het project is de gastlessen die artsen op basisscholen geven. Scholen en artsen kunnen gratis gebruikmaken van dit aanbod.

<http://knmg.artsennet.nl/actueel/Nieuwsbericht-1/Dokter-in-de-klas-1.htm>

Met 'Ingenieur@School' helpen ingenieurs, bèta's en andere technici, middelbare scholieren op een aansprekende manier zich een duidelijk en eerlijk beeld over een loopbaan in de techniek te vormen. Binnen Ingenieur@School verzorgen ingenieurs samen met een school een activiteit voor havo/vwo-leerlingen. Dit kan een gastles zijn, een bedrijfsbezoek, maar ook de begeleiding bij een profielwerkstuk.

<http://www.techwijs.nl/publicaties/675>

De RUG Discovery is en blijft een rondreizend laboratorium en collegezaal en is één en al fascinatie voor de bezoekende scholier. De scholier kan zelf experimenteren en, in overleg met de betrokken docent, wordt een gastles gegeven. 'On tour' laat de RUG Discovery je kennismaken met de Faculteit der Wiskunde en Natuurwetenschappen, word je geïnformeerd over de actuele stand van zaken in de wetenschap of verkrijgt je informatie over studeren in Groningen.

<http://www.rug.nl/fwn/nieuws/pr/rugdiscovery/index>

Het Wetenschapsknooppunt Radboud Universiteit Nijmegen brengt excellente onderzoekers, jonge onderzoekers (aio's), pabo-studenten en leraren en leerlingen van basisscholen samen. Het knooppunt wil kinderen van zes tot twaalf jaar aanzetten tot experimenterend en onderzoekend leren om zo al jong hun talenten te ontdekken en te ontwikkelen. Dat gebeurt door het vertalen van wetenschappelijke doorbraken gedaan aan de Radboud Universiteit naar lesprogramma's en -materiaal voor de basisschool, uitgevoerd door aio's en postdocs van de Radboud Universiteit en pabostudenten.

[www.orionprogramma.nl](http://www.orionprogramma.nl)

Ook zijn er individuele initiatieven. Afgelopen voorjaar meldde bijvoorbeeld Tweede Kamer voorzitter Gerdi Verbeet dat zij Kamerleden wil stimuleren om leerlingen en studenten op regionale opleidingscentra vertrouwd te maken met de politiek in een driedelige lessenserie *Polderen voor beginners*.<sup>3</sup> Zij zelf heeft daartoe de opmaat gegeven door als eerste de lessenserie te verzorgen. En zelfs minister-president Rutte vindt tijd in zijn drukke agenda om iedere donderdagochtend lessen maatschappijleer te geven op een vmbo-school.

Er zijn dus veel goede initiatieven. Wel is de inzet ervan vaak afhankelijk van de persoonlijke voorkeur van de docent. Daarnaast is er helaas ook een groot aantal organisaties die door

3 Nederlands Dagblad, 25 januari 2010.

adviesbureaus lessenpakketten laten ontwerpen om hun doel onder de aandacht te brengen.<sup>4</sup> Deze zijn lang niet altijd van goede kwaliteit. Docenten die hiermee in aanraking komen kunnen mogelijk worden afgeschrikt om nog met externen in zee te gaan.

#### Het kaf van het koren scheiden

Er bestaan veel 'ogenschijnlijke maatschappelijke projecten' die na bestudering niet meer blijken dan een wassen neus waaronder een keihard commercieel belang ligt (een korte analyse van met name de 'markt' rondom en onder het Ministerie van Onderwijs doet het ergste vermoeden in termen van belangenverstrengeling en besteding van middelen). Het is van groot belang om, willen we tot een juist beleving van een 'maatschappelijk voorhoede programma' komen, menig kaf van het juiste koren te scheiden.

*Jos Eussen, OPEDUCA*

## 2.4 Maatschappelijke voorhoedes: onderwijs kan meer mogelijk maken

Vertegenwoordigers van de maatschappelijke voorhoedes zijn zoals gezegd best bereid te investeren in het onderwijs, maar zij verwachten ook initiatief van het onderwijs. Erik Kamps van de Brabants-Zeeuwse werkgeversvereniging: "Wij willen als ondernemers onze rol wel spelen, maar scholen en opleidingen moeten het initiëren. Als het onderwijs maar met voorstellen komt." Jan Melis van Melis Gieterijen voegt eraan toe dat het voor werkgevers in het midden- en kleinbedrijf moeilijker is om actief te zijn dan voor hun collega's in grote ondernemingen. "Al bieden we natuurlijk wel stageplaatsen en afstudeerplekken aan. Dat hoort bij het ondernemerschap."

Ook andere organisaties geven aan niet altijd gemakkelijk in contact te komen met het onderwijsveld. In *Stand van educatief Nederland 2009* gaf bijvoorbeeld Kamerlid John Leerdam aan dat hij het vreemd vond dat hij nauwelijks door zijn Nederlandse alma mater werd benaderd, terwijl er wel geregeld verzoeken kwamen uit Zuid-Afrika en de Verenigde Staten. Ook de diversiteit van het scholenveld speelt het onderwijs wat dat betreft parten. Wat is het aanspreekpunt als je iets wilt doen voor het onderwijs, vroeg bijvoorbeeld de Maatschappij voor Nijverheid en Handel.

Trude Maas-de Brouwer, oud-senator en nu verbonden aan de Utrecht Development Board, zag tijdens de debatten juist een grotere rol voor de voorhoedes zelf: "Mensen zeggen snel dat het de taak van de overheid is." Dat komt misschien ook doordat plannen implementatiekracht missen, zo erkent Maas-de Brouwer. De voorhoede moet niet alleen plannen maken, maar ook zorgen dat ze worden uitgevoerd en blijven draaien. "Als een project is afgelopen, loopt het vaak weg", beaamde gedeputeerde van de provincie Utrecht Marjan Haak-Griffioen. "Ik zou persoonlijk best van alles willen doen, maar dat kan blijkbaar alleen in projectvorm. Waar is nou de marktplaats waar ik mijn diensten kan aanbieden?"

<sup>4</sup> Zie bijvoorbeeld de Onderwijsraadsadviezen *De school en maatschappelijke verwachtingen* (2008) en *Ontwikkeling en ondersteuning van onderwijs* (2009).

**Conclusie: voorhoedes kunnen en willen meer doen**

Op dit moment is er zeker sprake van een inhoudelijke inzet van maatschappelijke voorhoedes. Deze inzet vindt veelal plaats via onderwerpgerelateerde stichtingen die gastlessen aan scholen en opleidingen aanbieden. Daarnaast zijn er uiteraard ook docenten die min of meer op particulier initiatief in hun kennissenkring op zoek gaan naar personen die gastlessen kunnen verzorgen.

Om de inzet van een groter deel van de maatschappelijke voorhoede mogelijk te maken, zou het daarom inderdaad interessant kunnen zijn om scholen en instellingen op grotere schaal open te stellen. Daardoor is de inzet van maatschappelijke voorhoedes minder afhankelijk van lidmaatschap van een bepaalde organisatie, en wordt aanmelding op persoonlijke titel gemakkelijker. Uiteraard is het niet zo dat iedereen per se iets voor het onderwijs zou moeten doen. Maar voor diegene die wel belangstelling heeft om iets voor het onderwijs te doen en het onderwijs ook iets te bieden heeft is het goed om de mogelijkheden te vergroten.

Daarbij is het van belang om de inzet voor maatschappelijke voorhoedes zo gemakkelijk mogelijk maken. Zij moeten zich welkom voelen in de school en zo de boodschap verspreiden dat deelname aan het onderwijsprogramma met maatschappelijke voorhoedes zowel nuttig als inspirerend is. Ook is het belangrijk dat de opbrengsten van de inzet zichtbaar gemaakt worden.

Hoe zien scholen en instellingen de inzet van maatschappelijke voorhoedes in het onderwijs? Op zich staan zij hier positief tegenover, maar er zijn weinig scholen en opleidingen die er op dit moment structureel gebruik van maken. Tegelijkertijd waarschuwen ze voor belemmeringen op het gebied van regelgeving en beschikbare tijd. Het meest bevreesd zijn ze voor te veel verplichtingen: het programma moet wel passen bij de visie van de school of instelling.

# 3

## Onderwijs: Voorkeur voor eigen invulling

### 3.1

#### Regie bij de onderwijsprofessional

Uit vrijwel alle reacties uit het onderwijsveld blijkt dat de onderwijsinstellingen graag zelf de regie van het onderwijsprogramma met maatschappelijke voorhoedes willen voeren. Ze geven aan dat het belangrijk is dat doelstelling, invulling en vormgeving van dit programma geheel aan de instellingen zijn. Daardoor kan elke instelling het programma zo inrichten dat het past bij haar missie en kan worden voorkomen dat het voelt als 'weer iets dat moet'. Wanneer docenten en scholen onvoldoende betrokken zijn bij het programma, dan dreigt het gevaar dat scholen en opleidingen alleen maar meedoen omdat het moet en dat dat niet tot de gewenste resultaten zal leiden.

#### Regierol voor de onderwijsprofessional

Het Directieoverleg Reformatorische VO-scholen besprak de oproep van de Onderwijsraad. Daaruit kwamen de volgende punten naar voren:

- De regierol is weggelegd voor de onderwijsprofessional. Een docent maakt deel uit van de (netwerk)samenleving en kan overzien wie over welk relevant thema kan worden uitgenodigd.
- Er is een cultuurverandering nodig bij zowel de school als de samenleving. Het is van belang de wederzijdse afhankelijkheid en het wederzijds belang te benadrukken.
- Het is wel van belang dat een en ander een plek kan krijgen in het gewone curriculum en niet als 'extra boven het gewone programma' ervaren wordt. Dat stelt eisen aan de mate van regie bij de scholen, zoals hierboven verwoord.

*Directieoverleg Reformatorische VO-scholen*

Wel wordt een aantal keren gesproken over het afleggen van verantwoording via het jaarverslag. Daarbij zijn twee geluiden te beluisteren. Enerzijds zegt men dat verantwoording afleggen in jaarverslag goed zou werken, zolang de keuze in invulling wel aan de scholen is. Anderzijds wordt ook de vrees uitgesproken dat een dergelijke verplichting leidt tot 'afkopen', zoals dit ook wel eens gebeurt in het bedrijfsleven bij het maatschappelijk ondernemen. Vanuit die optiek wordt eerder gepleit voor belonen waar het goed gaat.

Inhoudelijk wordt herhaaldelijk de voorkeur gegeven aan een invulling die nauw aansluit bij het programma van de school (curriculumgerelateerd, of aansluitend bij thema's) of bij de actuele interesse van leraren en docenten. Een dergelijke invulling zorgt ervoor dat datgene wat de gasten brengen bij de leerlingen of studenten beter beklijft. Bovendien zijn zij dan goed voorbereid, waardoor zij met gerichte vragen komen en veel meer van het onderwerp opsteken.

Aandacht voor beroepsoriëntatie in het primair onderwijs kan langs deze weg gestalte krijgen. Dit kan bijvoorbeeld een rol spelen bij een positievere keuze voor het vmbo, omdat kinderen zien dat je ook met een beroepsgerichte opleiding veel doorgroeimogelijkheden hebt en ver kan komen. Gastsprekers van de universiteit zouden voor de basisscholieren ook al perspectieven op wetenschapsgebieden kunnen geven.

#### **Beroepsoriëntatie in het primair onderwijs**

Er zijn prachtige beroepen waar techniek een belangrijke rol speelt, maar die bij de keuze van het vervolgonderwijs door met name de ouders als minderwaardig beschouwd worden. Vaak is dit onwetendheid en kijkt men alleen maar naar havo- en/of vwo-opleidingen, terwijl de doorgroeimogelijkheden in de technische beroepen legio zijn.

Juist het zien hoe een auto gerepareerd wordt kan ook doen besluiten om te kijken naar een opleiding die hierin voorziet. Ik weet dat dit voor bedrijven een inspanning betekent, maar ik denk dat het ook veel kan opleveren, omdat juist op deze leeftijd nog heel veel invloed uitgeoefend kan worden. Het moet duidelijk worden dat er heel veel doorgroeimogelijkheden zijn waar men minstens een gelijkwaardig niveau of hoger kan bereiken en vaak gemotiveerder dan met tegenzin een havo af te maken, waar men dan ook nog vaak strandt.

*Mgr. Zwijsenschool/Kampen*

### **3.2 Voorhoedes vaak in gastlessen, maar geen structureel beleid**

Scholen en onderwijsinstellingen voeren zelden structureel beleid op het vrijwillige aanbod. Wel wordt zoals eerder gezegd in alle sectoren gebruikgemaakt van gastlessen gerelateerd aan het curriculum. Hiervoor ligt meestal het initiatief bij een docent die een dergelijke organisatie benadert en een gastles regelt. Daarbij worden vooral in het basisonderwijs vaak ook ouders betrokken.



### Gast sprekers bij kick-offs, bijeenkomsten en masterclasses

We hebben regelmatig gast sprekers in huis die zowel op het niveau van opleidingen als op instituuts-niveau als in samenspraak met andere lerarenopleidingen in Nederland worden uitgenodigd. Zo

- nodigt de opleiding economie bij de kick-off van elke module plaatselijke ondernemers uit;
- organiseerde onze lector taal en diversiteit samen met de studentenraad rondom het thema *diversiteit in Brabantse taal en cultuur* enkele optredens met bekende regionale artiesten waarbij alle studenten welkom waren;
- namen onze bètastudenten dit voorjaar het voortouw voor een bijeenkomst waarbij KNAW-voorzitter (Koninklijke Nederlandse Akademie voor Wetenschappen) Robbert Dijkgraaf gast spreker was en waarbij ze ook studenten van andere lerarenopleidingen in Nederland uitnodigden; en
- gaf onze lector leerstrategieën dit studiejaar vier masterclasses voor studenten en medewerkers over 'leren' waarbij ze onder andere iemand van het plaatselijke ziekenhuis uitnodigde die ons voorhield hoe men in de gezondheidszorg van fouten leert.

*Fontys lerarenopleidingen*

Daarnaast worden op veel scholen en opleidingen wel extracurriculaire activiteiten georganiseerd maar hiervoor wordt meestal geen gebruikgemaakt van vrijwillige inzet van maatschappelijke voorhoedes. Een voorbeeld waarbij dat wel het geval is, is het zogenoemde studium generale bij het Dominicuscollege in Nijmegen.

### Dominicuscollege Nijmegen: studium generale

Het studium generale is ontwikkeld omdat het Dominicus College graag wil dat leerlingen zich op de hoogte houden van allerlei ontwikkelingen die er in de samenleving plaatsvinden. Dit houdt in dat leerlingen in de bovenbouw van het vwo verplicht zijn vier maal per jaar een lezing of presentatie bij te wonen die een gastdocent op school komt geven. Bij het behalen van het diploma krijgt de leerling dan een certificaat mee waarop alle gevolgde lezingen staan vermeld. Dit schooljaar staan op het programma colleges over genetisch manipuleren, oorlogsfotografie en de Amerikaanse verkiezingen.

*Bron: <http://www.dominicuscollege.nl>*

Bij de meeste activiteiten speelt de school en vaak de individuele docent een belangrijke coördinerende en organisatorische rol. Daarnaast is veel afhankelijk van particulier initiatief. Wanneer die ene docent met de goede contacten of ideeën vertrekt, kan het zijn dat er van het extra aanbod weinig meer overblijft.

## 3.3 Belemmeringen in de uitvoering

Scholen geven ook aan soms meer te willen dan wat er mogelijk is. Zo schrijft een basisschool die veel met vertegenwoordigers van de maatschappij probeert te organiseren dat het soms moeilijk is om bedrijven te bezoeken. Dit heeft te maken met de arbo-eisen en de hygiëne binnen de bedrijven.

Ook de contacten tussen scholen en leden van de voorhoede lopen niet altijd vanzelf. Een andere school schrijft: "Wij zijn bezig met het invoeren van het vak techniek en ook daarvoor is het wel eens moeilijk om mensen bereid te vinden hierbij te assisteren of iets te vertellen over

hun (technische) beroep". Waar leden van de voorhoede dus aangeven dat zij best bereid zijn desgevraagd iets te doen, vinden scholen toch geen mensen.

Een ander punt van zorg dat wordt geuit is het tijdsbeslag dat een onderwijsprogramma met maatschappelijke voorhoedes volgens scholen legt op de schaarse tijd van zowel leerlingen en studenten als docenten, en op de bekostiging.

#### **Tijd te kort**

Inzet van plaatselijke voorhoedes zoals u het noemt is zinvol en zeer effectief echter de uitvoering (om nog niet te spreken van de voorbereiding) kost tijd en het lesrooster biedt hier nauwelijks ruimte voor. Ons lesrooster zit zo vol, wanneer zouden wij dit dan moeten doen? Gezien de vele vakken en de grote waardering voor opbrengsten is er nauwelijks ruime voor gasten in de groep, of uitstapjes. Het onderwijsprogramma is te vol, er moet eerst wat uit, voordat er wat bij kan.

Een andere oplossing kan ook zijn dat de kinderen langer naar school moeten (uitbreiding van de les-tijd), pas dan ontstaat er weer ruimte en lucht om dit soort zaken met plezier te omarmen.

*CBS Anna van Buren, Roombeek*

### **3.4**

#### **Conclusie: niet verplichten, maar investeren in 'beleefd voordeel'**

Interesse in betrokkenheid van maatschappelijke voorhoedes is er in het onderwijs zeker. Op dit moment is de invulling ervan echter nog ongericht en weinig structureel, en dat is jammer. Verplichten is zeker geen goede weg, want het leidt niet tot hoge opbrengsten. Wel kan meer nagegaan worden waarom bepaalde activiteiten wel en andere niet worden uitgevoerd op bepaalde scholen en opleidingen.

Voor de rest lijkt overtuigen hier meer aan de orde te zijn. Laat scholen en onderwijsinstellingen zien wat de voordelen zijn om mensen uit de maatschappelijke voorhoedes binnen te halen. Geef voorbeelden waar dit goed heeft gewerkt en beloon mooie initiatieven. Daardoor wordt een onderwijsprogramma met maatschappelijke voorhoedes niet een verplicht nummer, maar een activiteit waarvan scholen, maatschappelijke voorhoedes en niet in de laatste plaats leerlingen en studenten en leraren en docenten van kunnen profiteren.

Zowel voor maatschappelijke voorhoedes als voor scholen en opleidingen blijkt uit het voorgaande dat het waarschijnlijk het meest profijtelijk is wanneer het onderwijsprogramma met maatschappelijke voorhoedes aansluit bij wat de school in kwestie nodig heeft/wil. Ook dan blijkt het vaak (op dit moment: nog?) nodig om scholen te helpen bij het formuleren van de vraag.

# 4

## De kunst om vraag en aanbod bij elkaar te brengen

### 4.1 Gezamenlijk forum ontbreekt

Willen voorhoedes en opleidingen elkaar ontmoeten dan is een gemeenschappelijk forum, een gezamenlijk interface nodig. Het is waarschijnlijk in eerste instantie nodig om beide kanten de ogen te openen voor de voordelen die samenwerking kan bieden en vooral om scholen en opleidingen te helpen om hier het beste uit te halen door deze contacten ook daadwerkelijk tot stand te brengen. Daarmee kunnen ook scholen en opleidingen die nu niet of minder actief zijn op dit vlak, over de drempel geholpen worden om meer gebruik te maken van de inzet van maatschappelijke voorhoedes.

#### Zonder kennis van mogelijkheden ook geen vraag

Als binnen de school (of delen daarvan) niet bekend is wat er mogelijk is, zal er ook geen vraag ontstaan. Zelfs wanneer dat wel bekend is zullen veel docenten, secties en directies kiezen voor de weg van het minste gedoe. Verbindingen leggen met 'buiten' vraagt focus en kost tijd. Op een of andere manier zal er een stevige motivatie moeten zijn voordat stappen in deze richting gezet worden.

*Bron: Reactie op de website*

### 4.2 Diverse initiatieven die contacten proberen te bevorderen

Er zijn de afgelopen tijd diverse initiatieven opgezet om de vrijwillige inzet van maatschappelijke voorhoedes in het onderwijs te bevorderen. Voorbeelden daarvan zijn *Dagjelesgeven* dat projectmatig gastdocenten aan een school koppelt, *Gast in de klas* dat een verzamelplaats voor verschillende manieren van levensecht onderwijs wil zijn, *OPEDUCA* dat onderwijs, overheid, bedrijven en andere instellingen in de regio wil laten samenwerken en de matchbank *Ondernemer voor de klas*, die op initiatief van Gelderland Onderneemt is opgezet bij de Hogeschool Arnhem Nijmegen.

In gesprekken geven deze organisaties uit hun eigen ervaring een aantal knelpunten aan:

- het is vaak lastig voor docenten om een keuze te maken uit wat er allemaal beschikbaar is;
- leraren hebben training nodig om de blik naar buiten te kunnen richten; en
- tenzij er in de school al ervaring is, hebben ze iets/iemand nodig om ze te helpen.

#### **Dagjelesgeven bemiddelt professionals als gastdocent in het onderwijs.**

*Dagjelesgeven:*

- werft en selecteert geschikte gastdocenten en geeft hen een goede instructie;
- ondersteunt scholen en vakdocenten die behoefte hebben aan gastdocenten;
- koppelt gastdocenten aan scholen (vakdocenten); en
- evalueert de ervaringen en resultaten en communiceert die via website en diverse media.

*Dagjelesgeven* is een aanvulling op reeds bestaande initiatieven en brengt rechtstreeks de vraag van scholen en het aanbod van professionals bij elkaar. *Dagjelesgeven* is gratis. Dit wordt mogelijk omdat gastdocenten vrijwillig hun tijd ter beschikking stellen.

De kracht van *Dagjelesgeven*:

- kansen om maatschappij en onderwijs dichter bij elkaar te brengen;
- een externe professional voor de klas is inspirerend en motiverend voor leerlingen (en docenten);
- geïnspireerde leerlingen presteren beter en maken gemotiveerde keuzes voor een profiel en vervolgopleiding;
- een laagdrempelige service voor scholen en docenten om mensen van buiten bij het onderwijs te trekken; en
- een professionele begeleiding voor mensen buiten het onderwijs die zijn bereid om iets van hun werk en levenservaring met leerlingen te delen.

Bron: [www.dagjelesgeven.nl](http://www.dagjelesgeven.nl)

#### **Gast in de klas verzamelt levensecht onderwijs**

De stichting Gast in de klas is opgericht om voor het primair en voortgezet onderwijs en het middelbaar beroepsonderwijs de vraag naar en het aanbod van levensecht onderwijs bij elkaar te brengen. Daarbij gaat het om onder andere gastlessen en excursies/bedrijfsbezoeken, verzorgd door diverse partijen zoals bedrijven en ideële organisaties.

In de visie van Gast in de klas staat de docent centraal. Hij/zij is de regisseur van het onderwijs en speelt een cruciale rol. Doel is om de docent te faciliteren, te inspireren en te motiveren om meer, structureel en gericht gebruik te maken van het aanbod van derden. Dit doet Gast in de Klas door een betrouwbaar aanbod inzichtelijk én toegankelijk te maken in een gebruiksvriendelijke online-databank. Hieruit kan de docent een eigen keuze maken. Als stichting willen wij ook nieuw aanbod initiëren en aanbieders faciliteren met het ontwikkelen van lesplannen, het trainen van gastdocenten of het maken van aanvullend beeldmateriaal.

Bron: [www.gastindeklas.nl](http://www.gastindeklas.nl)

### **OPEDUCA: Onderwijs, overheid, bedrijven en andere instellingen verbinden in de regio**

Door middel van het OPEDEUCA-project wordt samenwerking gevonden tussen jeugd, ouders, scholen, bedrijven, gemeenten, maatschappelijke instellingen en andere organisaties. De samenwerking wordt op regionale schaal gebouwd, dicht bij huis, waar de activiteiten realistisch en de resultaten zichtbaar zijn. De regio's worden in Nederland met elkaar verbonden, maar ook internationaal. Het RCE Rhine-Meuse en haar partnernetwerken hebben een directe vertegenwoordiging in meer dan honderd landen.

OPEDUCA is geen nieuwe structuur. Visie en concrete actie zijn met elkaar verbonden door middel van een reeks instrumenten. Deze worden gekenmerkt door een continue verbinding van mensen en organisaties uit alle relevante sectoren van onze maatschappij.

Met partners uit onderwijs, bedrijfsleven en wetenschap worden 'guiding principles' en instrumenten ontwikkeld, projecten geïnitieerd en begeleid, ontluikende innovatieve praktijken aangemoedigd. De focus ligt op de ontwikkeling van leerprocessen in de regio waarbij scholen en andere educatieve organisaties het draai- en ankerpunt zijn.'

Bron: [www.opeduca.nl](http://www.opeduca.nl)

### **Matchbank Ondernemer voor de klas bij de Hogeschool Arnhem**

Op initiatief van Gelderland Onderneemt is een matchbank opgezet. In de matchbank registreert *go!* ondernemers die een gastcollege willen verzorgen voor scholieren en studenten uit het primair, middelbaar en hoger (beroeps)onderwijs. Onderwijsinstellingen en ondernemers kunnen zo op een eenvoudige manier met elkaar in contact komen.

#### *Coördinatie*

De matchbank wordt gecoördineerd vanuit het Centrum voor Ondernemerschap van de Hogeschool Arnhem voor het project *go!*. De coördinator onderhoudt nauw contact met ondernemers en zorgt dat ondernemers in de regio die gastlessen willen verzorgen zich kunnen registreren. Vervolgens bemiddelt ze tussen de ondernemers en de opleidingen die een ondernemer als gastdocent willen inzetten.

#### *35.000 studenten inspireren*

Op dit moment staan er zo'n 60 ondernemers geregistreerd in de matchbank. Het doel van *go!* is dat er over vier jaar 250 ondernemers in de matchbank staan en dat er dan 1.400 matches zijn gerealiseerd tussen ondernemers en onderwijsinstellingen. In totaal wil *go!* op deze manier 35.000 studenten en leerlingen inspireren tot ondernemerschap en ondernemendheid.

Bron: <http://www.gelderland-onderneemt.nl/sites/go/nieuws/ondernemer-voor-de-klas/index.xml>

## **4.3 Conclusie: het gaat niet vanzelf**

Scholen en opleidingen zijn in eerste instantie bezig met het uitvoeren van het reguliere lesprogramma. Tijd vrijmaken voor een onderwijsprogramma met maatschappelijke voorhoedes spreekt daarom niet vanzelf. Zeker omdat het in eerste instantie nodig zal zijn om hier ook als school of opleiding behoorlijk in te investeren.

Dit komt mede door het grote en soms onoverzichtelijke aanbod. Scholen en opleidingen zien vaak door de bomen het bos niet meer. Omgekeerd vinden ook maatschappelijke voorhoedes niet altijd de weg naar scholen en opleidingen. Vanzelf zal deze betrokkenheid bij elkaar niet

ontstaan. Er zijn hulpmiddelen nodig om vraag en aanbod op een goede manier bij elkaar te brengen. Het onderwijsprogramma met maatschappelijke voorhoedes is hiervoor een goede kapstok. Organisaties die op dit moment al bezig zijn om vraag en aanbod voor scholen en opleidingen bij elkaar te brengen kunnen hun activiteiten aan het onderwijsprogramma met maatschappelijke voorhoedes koppelen. Op termijn kunnen zij zich daarmee wellicht overbodig maken omdat er voldoende contacten tussen onderwijsveld en maatschappelijke voorhoedes zijn ontstaan.

Het onderwijsprogramma met maatschappelijke voorhoedes zal er op elke school anders uitzien. Elke school heeft andere behoeftes, een andere leerlingenpopulatie en andere personen in de omgeving. Desondanks is het goed mogelijk om een aantal varianten te onderscheiden. Deze zijn niet bedoeld als stramien, maar om ideeën op te doen.

## 5 Varianten van het onderwijsprogramma met maatschappelijke voorhoedes

### 5.1 Mogelijke inhoudelijke typering

Er zijn verschillende inhoudelijke varianten van een onderwijsprogramma met maatschappelijke voorhoedes mogelijk. Zo kan het ingezet worden voor beroepsoriëntatie, om rolmodellen te bieden, voor inhoudelijke verdieping binnen het curriculum, thematisch of voor de algemene ontwikkeling van leerlingen of studenten. Daarnaast zijn er varianten die zich niet richten op leerlingen of studenten maar op leraren of docenten.

#### Inhoudelijke typering van het onderwijsprogramma met maatschappelijke voorhoedes

- beroeps/beroepenoriëntatie;
- rolmodellen;
- 'local heroes';
- inhoudelijke verdieping (direct aansluitend op curriculum);
- thematisch (crisis, omgaan met geld, water);
- regionale of lokale sociaaleconomische ontwikkeling; en
- algemene ontwikkeling.

Onderwijsprogramma's met maatschappelijke voorhoedes die zich richten op leerlingen of studenten kunnen zowel facultatief als verplicht zijn, afhankelijk van de relatie met het curriculum. Hoe dichterbij de activiteiten liggen bij het curriculum, hoe groter de kans dat zij een verplichtend karakter hebben.

Naast de activiteiten in het kader van het verplichte lesprogramma zijn er de zogenoemde curriculumbije activiteiten. Er zijn wel raakvlakken met het curriculum, maar de activiteiten zijn niet noodzakelijk voor het behalen van de eindtermen. Vooral basisscholen en scholen voor voortgezet onderwijs kennen veel curriculumbije activiteiten in de vorm van projectweken en excursies.

### **Meeloopmiddagen**

Om het onderwijs niet extra te belasten zou je ook, bijvoorbeeld in het kader van de brede school, een buitenschools vrijwillig programma kunnen opzetten, met meeloopmiddagen. In een soort van carrouselidee kunnen leerlingen gedurende een periode van drie maanden één middag in de week meelopen met iemand uit de maatschappelijke voorhoede. Elke week weer met iemand anders.

*Cultuurnetwerk Nederland*

Behalve activiteiten die gerelateerd kunnen worden aan het curriculum, organiseren scholen en opleidingen extracurriculaire activiteiten. Sommige scholen zetten deze gericht in om leerlingen en studenten meer te bieden dan het standaardcurriculum. Vaak komen daarin andere talenten van kinderen en jongeren aan de orde, zoals sport, muziek en koken. Daarnaast wordt op sommige scholen en opleidingen ook aandacht besteed aan algemene ontwikkeling van leerlingen in studium generale-achtige lezingenreeksen. Deze activiteiten zijn soms verplicht, soms ook vrijwillig.

Een bekend voorbeeld van de inzet van maatschappelijke voorhoedes is de IMC Weekendschool.<sup>5</sup> Deze geeft aanvullend onderwijs op zondag aan kinderen van tien tot vijftien jaar uit sociaaleconomisch achtergestelde wijken. Hiervoor wordt gebruikgemaakt van gastdocenten. Doelstelling is om het zelfvertrouwen en de toekomstperspectieven van de weekendschoolleerlingen te vergroten. Om de gastdocenten te werven, werken de weekendscholen met zogenoemde jaarcoördinatoren. Deze vragen de sprekers voor hun programma. Gastdocenten staan min of meer in de rij om hieraan een bijdrage te mogen leveren. 'Nee' hebben ze dan ook nog niet vaak gehoord. De IMC Weekendschool werkt overigens helemaal zonder overheidsbijdrage; zij laat zich volledig sponsoren (financieel en in natura) door bedrijven en instellingen. De inzet van gastdocenten geschiedt op vrijwillige basis.<sup>6</sup>

### **Hoe krijgen we leerlingen op hun plek**

"Wij zijn niet interessant voor bedrijven, maar we hebben natuurlijk wel te maken met de ontwikkeling van de leerlingen. Hoe krijgen we die op hun plek en voldoen we aan de vraag vanuit de maatschappij ze niet te eenzijdig op te leiden? We hebben het platform techniek opgericht, maar we zullen meer moeten doen. Zie maar eens leerlingen naar het vmbo te krijgen zonder dat het een negatieve keuze is. In het basisonderwijs zullen we moeten investeren in ontmoeting, ontmoetingen uitbuiten."

*Debat Tilburg, H. van Daelen van Xpect Primair (stichting met zo'n twintig basisscholen)*

### **A-selectie Willem II bezoekt scholen**

Voetbalclub Willem II heeft in de contracten met de A-spelers een bepaling opgenomen dat zij regelmatig scholen in Tilburg bezoeken. De voorzitter van de raad van bestuur van de club, Hans Verbunt, licht toe: "Said Boutahar is een icoon voor de kinderen. Als die uitlegt dat topvoetbal hard werken is, dat je eraan toe moet studeren en er veel voor over moet hebben om iets te bereiken, dan komt dat aan." Naast de bezoeken van de A-selectie aan scholen heeft de voetbalclub nog een indrukwekkende lijst met maatschappelijke activiteiten. "Willem II is de ziel van Tilburg", zegt Verbunt trots.

*Debat Tilburg*

<sup>5</sup> [www.imcweekendschool.nl](http://www.imcweekendschool.nl).

<sup>6</sup> De school is overigens wel naar eigen zeggen gebaat bij een zekere overheids subsidie.



## 5.2

### Voorbeelden van organisatiemechanismen

Er zijn verschillende mogelijkheden om het onderwijsprogramma met maatschappelijke voorhoedes vorm te geven. Deze zijn te ordenen op basis van de mate waarin activiteiten worden georganiseerd. Initiatieven kunnen worden overgelaten aan het persoonlijk initiatief en de persoonlijke netwerken van docenten, coördinatoren en schoolleiders/onderwijsmanagers, er kan worden gekozen voor het enigszins helpen om keuzes te maken, of er kan sprake zijn van een meer geïnstitutionaliseerde instellings- of schoolbrede aanpak. Een aantal mogelijkheden:

- overlaten aan persoonlijk initiatief docenten;
- vraag-en-aanbodsite waarop individuele docenten kunnen intekenen;
- coördinator werkpleklers of maatschappelijke stage inzetten (die heeft vaak de contacten al);
- ontwikkel (standaard)varianten met daarnaast maatwerk;
- niet-commerciële setting (bijvoorbeeld stichting)/neutrale tafel; en
- koppelen aan brede schoolontwikkeling.

#### Vraag-en-aanbodsite

Als het mogelijk zou zijn per regio of gemeente een vraag-en-aanbodsite te realiseren, waar organisaties of mensen vanuit hun maatschappelijke betrokkenheid diensten aanbieden, en scholen hierop in kunnen tekenen (of misschien zelfs hun vraag voor een komend cursusjaar neer kunnen leggen), zou je ons inziens snel en effectief aan de slag kunnen.

De website van De Zoete Inval biedt een prima grondmodel. Hier melden kunstenaars zich aan voor een aantal dagen per maand; scholen die lid zijn kunnen intekenen op het aanbod. Er zou dan alleen een jaaroverzicht toegevoegd kunnen worden, waarin te zien is wie er in een bepaalde periode van het jaar beschikbaar is voor een dergelijk onderwijsprogramma met maatschappelijk voorhoedes.

Van de onderwijsinstelling kan gevraagd worden de vraag helder neer te zetten, analoog aan de lessen en projecten van een cursusjaar.

*Jenaplanbasisschool De Nieuwe Kring, Diemen*

#### Speakers pool bij de VO-raad

Kan bijvoorbeeld de VO-Raad de opdracht krijgen een 'speakers pool' met gastdocenten samen te stellen, die tegen kostprijs bereid zijn aan het onderwijs diensten te verlenen?

#### Coördinator maatschappelijke stage

De coördinator maatschappelijke stage is binnen en rond de school nu al voortdurend bezig met het in verbinding brengen van school en omgeving. Dit is voor de coördinator geen bijzaak maar een essentiële taak. De matching voor het onderwijsprogramma met maatschappelijke voorhoedes zou voor een deel ook langs deze lijntjes kunnen lopen. De coördinatoren kunnen relatief eenvoudig benaderd worden. Momenteel is er sprake van een intensief scholingscircuit voor de maatschappelijke stage. Het maatschappelijke programma zou als onderdeel van conferenties aandacht kunnen krijgen.

*Coördinator maatschappelijke stage Erfgooiers College in Huizen*

### Vier typische varianten

Onderwijsprogramma's met maatschappelijke voorhoedes die gericht zijn op leerlingen of studenten kunnen verschillende vormen aannemen. De verschillende inhoudelijke typering en mogelijke organisatiemechanismen geven gecombineerd een viertal typische varianten. Daarbij gaat het enerzijds om de relatie die de activiteiten hebben met het curriculum en anderzijds de mate waarin gebruik wordt gemaakt van persoonlijke netwerken of intermediaire organisaties.

**Figuur 1: Vier typische varianten van het onderwijsprogramma met maatschappelijke voorhoedes**

	Gerelateerd aan het curriculum	Extracurriculair
Persoonlijke netwerken van docenten/directeur/adviescommissie beroepenveld stagecoördinator/cvb/rvt	Curriculumgerelateerd via persoonlijke netwerken	Extracurriculair via persoonlijke netwerken
Met hulp/inzet van intermediaire organisaties (ouderverband, serviceclub, stichting)	Curriculumgerelateerd via intermediaire organisatie	Extracurriculair via intermediaire organisatie

Deze vier varianten sluiten elkaar niet uit. Het is heel goed mogelijk dat een school of opleiding een aantal activiteiten via persoonlijke netwerken gerelateerd aan het curriculum organiseert (een gastles, een bedrijfsbezoek), terwijl zij tegelijkertijd andere activiteiten extracurriculair via een intermediaire organisatie laat uitvoeren (bijvoorbeeld beroepenvoorlichting georganiseerd door een serviceclub). Toch geven deze varianten een aardig beeld van de mogelijkheden van het onderwijsprogramma met maatschappelijk voorhoedes. Deze paragraaf zal de varianten dan ook verder kort typeren.

#### Curriculumgerelateerd via persoonlijke netwerken

In deze variant is er sprake van een op het curriculum gebaseerde inhoud. Deelnemers uit de maatschappelijke voorhoedes worden vooral geworven via persoonlijke netwerken van docenten, schoolleiders of coördinatoren. Deelname voor leerlingen kan verplicht worden gesteld.

##### Voorbeeld: gastlessen voor projectweek

De instelling is bezig met een project over een bepaald onderwerp. Docenten nemen via hun persoonlijke netwerken contact op met mogelijke experts binnen de plaatselijke voorhoedes en vragen hen om expertise in relatie tot de lesinhouden onder leestijd of daarbuiten (namiddagen, zaterdag) in te brengen in het onderwijsprogramma met maatschappelijke voorhoedes.

#### Extracurriculair via persoonlijke netwerken

Deze variant gaat ook uit van het gebruik van persoonlijke netwerken van docenten, schoolleiders of coördinatoren. Het verschil met de vorige variant is dat het curriculum hier niet de invalshoek vormt voor de inhoud van het onderwijsprogramma met maatschappelijke voorhoedes.

**Voorbeeld: schoolorkest onder leiding van bevriend dirigent**

Een van de docenten heeft een kennis die als dirigent werkt. In een gesprek laat deze vallen best iets voor het onderwijs of voor leerlingen te willen doen. Op verzoek van de docent neemt de dirigent de leiding op zich van het schoolorkest.

**Curriculumgerelateerd via intermediaire organisatie**

In deze variant wordt het onderwijsprogramma met maatschappelijke voorhoedes inhoudelijk gekoppeld aan het curriculum, maar laat de instelling minder over aan persoonlijke netwerken. Om mensen bij het programma te betrekken wordt gebruikgemaakt van intermediaire organisatievormen zoals het ouderverband, de adviescommissie of een organisatie buiten school.

**Voorbeeld: georganiseerd project**

De instelling vat het idee op om een project te organiseren. Hiervoor neemt zij contact op met een intermediaire organisatie. Deze organisatie zorgt ervoor dat maatschappelijke voorhoedes worden geworven om aan het project een bijdrage te leveren.

**Extracurriculair via intermediaire organisatie**

Ook in deze variant ten slotte laat de school of opleiding een groot deel van de organisatie over aan intermediaire organisaties. Zij zorgt er met name voor dat het programma wordt gefaciliteerd. Daarnaast wordt de inhoud ook niet gerelateerd aan het curriculum. Een school of instelling zou de organisatie ook volledig kunnen uitbesteden.

**Voorbeeld: beroepenvoorlichting via serviceclub**

Een instelling wil haar studenten meer inzicht geven in beroepsmogelijkheden. Hiervoor neemt zij contact op met de plaatselijke serviceclub. Deze organiseert op een aantal middagen 'speeddating' bijeenkomsten met haar leden.

**Voorbeeld: watervoorziening in Mali**

Een serviceclub heeft een waterproject in Mali. De leden van de serviceclub gebruiken hun opgedane expertise om een extracurriculair programma op een opleiding van een hogeschool te vullen.

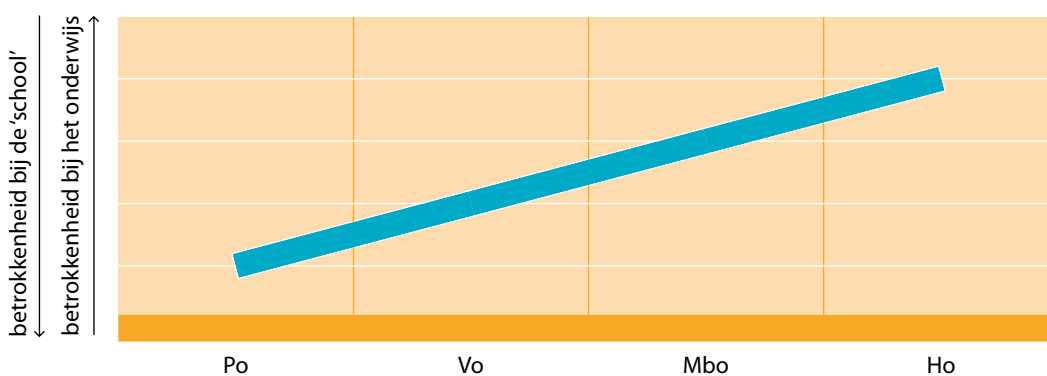
Ook een onderwijsprogramma gericht op leraren of docenten kan veel vormen aannemen en inhoudelijk gevarieerd zijn. Het kan gaan over onderwerpen die dicht bij de lesinhoud staan, maar ook over bijvoorbeeld lokale sociaalgeografische ontwikkelingen. Dit lesprogramma voor docenten zou ook gebruikt kunnen worden om in de regio eerste contacten te leggen tussen docenten en maatschappelijke voorhoedes. Deze kunnen dan in een later stadium ook in het leerlingprogramma deelnemen.

**5.4****Behoeftte is afhankelijk van de onderwijssoort in kwestie**

Voorhoedes kunnen zich zowel op landelijk als op regionaal of lokaal niveau inhoudelijk inzetten voor het onderwijs. Voor instellingen in het basisonderwijs zijn de lokale wijk-, buurt- en dorpsvoorhoedes het meest interessant – mensen uit de directe omgeving van de school. Voor instellingen in het voortgezet onderwijs of middelbaar onderwijs gaat het waarschijnlijk eerder om lokale en regionale voorhoedes, en in het hoger onderwijs kunnen regionale, landelijke en internationale voorhoedes een rol spelen.

Mede hierdoor zal het in veel gevallen zo zijn dat het in het basisonderwijs met name zal gaan om betrokkenheid van lokale maatschappelijke voorhoedes bij een school. Naarmate de onderwijssoort hoger wordt, zullen de voorhoedes in veel gevallen minder op de lokale gemeenschap en dus minder op één school, opleiding of instelling georiënteerd zijn. Zij zullen eerder geneigd zijn om vanuit betrokkenheid bij het onderwijs voor meerdere instellingen iets te doen, of om iets te doen voor een instelling die helemaal niet in hun buurt is, maar wel inhoudelijk het dichtst bij hun belangstelling staat. De betrokkenheid zal dus verschuiven van betrokkenheid bij een lokale school naar betrokkenheid bij onderwijs op zich. Uiteraard kan het ook voorkomen dat juist in het hoger onderwijs personen uit de maatschappelijke voorhoede zich juist voor de lokale hogeschoolopleidingen engageren of dat in het primair onderwijs mensen meer vanuit betrokkenheid bij onderwijs op zich handelen.

**Figuur 2: Aard van de betrokkenheid per onderwijssector**



*Voor basisscholen gaat het met name om betrokkenheid bij de school zelf. Naarmate de onderwijssoort hoger wordt, is er meer behoefte aan betrokkenheid bij onderwijs in het algemeen (dus bijvoorbeeld bij meerdere scholen, opleidingen of instellingen)*

Ook inhoudelijk kan de behoefte aan meer verbindingen met maatschappelijke voorhoedes variëren per sector. Het primair en het voortgezet onderwijs zijn gebaat bij meer contacten met het beroepsleven. Die zijn nu onvoldoende, omdat het onderwijs niet direct aansluit op de arbeidsmarkt en daar ook niet direct op voorbereidt. Leerlingen zouden echter wel gebaat zijn bij meer zicht op mogelijke toekomstbeelden. Daarnaast kan juist kennis uit de praktijk een goede aanvulling op de meer theoretische lesstof zijn.

#### Suggesties primair onderwijs

- Zet ouders met aansprekende beroepen (brandweercchef, arts, advocaat, directeur) in.
- Maak gebruik van de netwerken van ouders. Laat hen suggesties aanleveren en eerste contacten leggen.
- Koppel het programma aan projectweken en dergelijke.
- Verbind het programma met concrete activiteiten (bijvoorbeeld sponsorloop, optreden, inzameling).

#### Suggesties havo/vwo

- Houd contact met alumni en zet hen in voor het programma.
- Zoek contact met brancheverenigingen.
- Zoek contact met hogeronderwijsinstellingen/grote bedrijven voor rolmodellen.

Voor het hoger en middelbaar beroepsonderwijs komen de verbindingen met het beroepenveld min of meer vanzelfsprekend tot stand. Daar ontbreken juist contacten die algemene maatschappelijke aspecten aan de orde stellen of rolmodellen van maatschappelijke participatie. Een programma als dat van Kamervoorzitter Gerdi Verbeet (*Polderen voor beginners*, zie paragraaf 2.3) kan deelnemers aanzetten tot meer reflectie op de maatschappij.

#### **Suggesties hbo/mbo**

- Schakel de netwerken van raden van advies in.
- Houd contact met alumni en zet hen in voor het programma.
- Zoek vooral naar rolmodellen van maatschappelijke participatie of manieren om naast de beroepsinhoud iets extra's mee te geven aan leerlingen.

Het vmbo zit daar tussenin. Leerlingen worden voorbereid in de richting van een beroepsopleiding. Omdat er na het vmbo vaak nog een verdere beroepsopleiding volgt of leerlingen via de havo in het algemeen vormend onderwijs verder gaan, is het vmbo voor bedrijven minder interessant. Die contacten zouden dus versterkt kunnen worden. Tegelijkertijd is er ook behoefte aan algemene maatschappelijke contacten en rolmodellen van maatschappelijke participatie.

#### **Suggesties vmbo**

- Zoek met name naar rolmodellen van maatschappelijke participatie: een goed voorbeeld kunnen (top)sporters zijn die laten zien wat je met doorzettingsvermogen kunt bereiken.
- Zoek contact met algemene maatschappelijke organisaties als kerken, serviceclubs.

## **5.5 Conclusie: scholen en opleidingen moeten zelf kiezen**

Er zijn veel verschillende mogelijkheden waarop een onderwijsprogramma met maatschappelijke voorhoedes kan worden vormgegeven. De verschillende mogelijkheden zullen afhankelijk van de situatie meer of minder aansluiten bij de doelen die een instelling of school met het programma beoogt. Scholen en instellingen zullen daarom zelf het heft in handen moeten nemen en moeten bedenken op welke manier zij de maatschappelijke voorhoedes bij het onderwijs willen betrekken. Daarbij staat uiteraard voorop dat de basiskwaliteit van het onderwijs altijd op orde moet zijn voordat instellingen verder kijken.

Bij het opzetten van een onderwijsprogramma met maatschappelijke voorhoedes moeten scholen en opleidingen zowel nadenken over de inhoudelijke doelen (om het curriculum te ondersteunen of eerder extracurriculair) als ook over de organisatorische vorm die zij kiezen (via persoonlijke netwerken of geholpen door intermediaire organisaties). Uiteraard zijn er ook mengvormen mogelijk.

Er lijkt zeker behoefte te zijn aan en animo te zijn voor een grotere inhoudelijke betrokkenheid van maatschappelijke voorhoedes bij het onderwijs. Voordat deze betrokkenheid echter vanzelfsprekend tot stand komt is er nog werk te verzetten. Cruciaal hierbij is dat de minister zowel maatschappelijke voorhoedes als het onderwijsveld op hun verantwoordelijkheid aanspreekt.

# 6

## Aanbevelingen: onderwijsprogramma met maatschappelijke voorhoedes positioneren

### 6.1 Het aanwezige kapitaal verzilveren

In de voorgaande hoofdstukken is de raad nagegaan of er potentiële belangstelling is bij zowel maatschappelijke voorhoedes zelf als het onderwijsveld voor een meer actieve inhoudelijke bijdrage van maatschappelijke voorhoedes. Maatschappelijke voorhoedes geven aan dat zij meer voor het onderwijs kunnen en willen doen. Om dit kapitaal te verzilveren is het nodig om een duidelijke interface te organiseren. Een onderwijsprogramma met maatschappelijke voorhoedes geeft de maatschappelijke voorhoedes een eenduidige manier om zich bij scholen en opleidingen aan te melden, en geeft tegelijkertijd scholen een kader om hun extra activiteiten in te plaatsen.

Dit programma maakt deel uit van wat de raad in *Stand van educatief Nederland 2009* benoemd heeft als uitgebreid onderwijs. Wie aan het programma een bijdrage wil leveren, biedt zich aan ("zet mij maar in jullie onderwijsprogramma met maatschappelijke voorhoedes voor vier ochtenden in het jaar in"). Daarbij maakt elke school of opleiding zelf een afweging hoe intensief dit programma in haar situatie zou moeten zijn en hoe zij het programma wil inrichten. Dat kan bijvoorbeeld door een jaarlijks thema te kiezen, door een vrijwillig extracurriculair aanbod op te zetten voor zaterdagen of doordeweekse middagen met een vakantieprogramma, of door een kleine reeks samenhangende presentaties en excursies op een bepaald gebied. Een boeiend onderwijsprogramma met maatschappelijke voorhoedes voor leraren of docenten kan de spirit op een school of opleiding bevorderen.

Het uiteindelijke doel van een beleid gericht op de bevordering van een onderwijsprogramma met maatschappelijke voorhoedes op iedere school is dat school of onderwijsinstelling en de maatschappelijke voorhoedes in de omgeving elkaar vanzelfsprekend vinden. De maatschappelijke voorhoedes maken onderdeel uit van het programma van de school en zetten desgevraagd hun netwerk in om ook anderen een inhoudelijke bijdrage aan het onderwijs te laten leveren. Scholen en onderwijsinstellingen hebben een plek midden in de maatschappij.

#### **Structurele samenwerking ontbreekt nog**

Op dit moment ontbreken echter in alle sectoren structurele programma's om buiten het curriculum samen te werken. Een onderwijsprogramma met maatschappelijke voorhoedes –

een maatschappelijk aanbod per school aansluitend bij de missie en gerelateerd aan de leerlingen-/studentenpopulatie en de interesse en motivatie van leraren of docenten – lijkt een aantrekkelijke vorm om het contact tussen voorhoedes en de school vorm te geven. Het is vooral een aantrekkelijke vorm omdat het een eenduidig te communiceren manier biedt om de maatschappij bij de school te betrekken. Een dergelijk programma zou niet alleen door leraren moeten worden opgezet. Veel belangrijker zijn de persoonlijke, individuele bijdragen van externe smaakmakers – een wijkvoorzitter, een milieucoördinator, een bedrijfsdirecteur, een hoofdredacteur, de burgemeester of een gezaghebbend kunstenaar.

Om dit mogelijk te maken is inzet van scholen en instellingen in het onderwijs nodig. Lokale initiatieven zouden daarom moeten worden ondersteund. Daarnaast moeten bedrijven, andere instellingen en organisaties worden uitgedaagd aan te sluiten en een bijdrage te leveren aan het onderwijsprogramma met maatschappelijke voorhoedes. Daarbij zou het op termijn welhaast vanzelfsprekend moeten zijn dat personen op eigen titel vanuit een organisatie hieraan deelnemen. Het leveren van een bijdrage zou onderdeel uit moeten maken van de zogenoemde 'social footprint' van een organisatie.

#### **Social footprint: een manier om maatschappelijke impact te meten**

De social footprint is een manier om de sociale duurzaamheid van het functioneren van een organisatie uit te drukken. Daarbij wordt de bijdrage gemeten van een organisatie aan diverse vormen van kapitaal: menselijk kapitaal, sociaal kapitaal en geconstrueerd kapitaal. Dit gebeurt naar analogie met de ecologische footprint die inmiddels brede bekendheid geniet. Waar de ecologische voetafdruk voor een duurzame organisatie kleiner dan 1 zou moeten zijn, zou de social footprint juist groter dan 1 moeten zijn om aan te geven dat de organisatie sociale waarde aan de maatschappij toevoegt.

*Bron: M.W. Elroy (2008). Social Footprints: Measuring the social sustainability performance of organizations.*

Om dit voor elkaar te krijgen is het van belang de dialoog op gang te brengen tussen onderwijs en andere partijen in de maatschappij. Wellicht is op de korte termijn de inzet van intermediaire organisaties nodig om deze contacten te initiëren. Daarnaast is het van belang dat scholen en instellingen zelf keuzes maken voor welk(e) doel(en) ze het programma willen inzetten. De raad heeft hiervoor diverse suggesties aangedragen in de voorgaande hoofdstukken.

## **6.2 Aanbeveling 1: treed in contact met vertegenwoordigers van de maatschappelijke voorhoedes**

Maatschappelijke voorhoedes zijn op verschillende manieren georganiseerd. Het is aantrekkelijk als de minister in contact treedt met organisaties als de SIN, de Kamer van Koophandel Nederland, de Nederlandse Museumvereniging en de Nederlandsche Maatschappij voor Nijverheid en Handel om hun belangstelling om in het onderwijs een rol te vervullen verder aan te moedigen. Een belangrijke rol van de minister ziet de raad in het enthousiasmeren van de persoonlijke inzet voor het onderwijs van leidinggevendenden en andere voorhoedes uit de verschillende maatschappelijke sectoren.

Doel van het contact zoeken met 'aanbieders' is met name het opwekken van belangstelling. Veel aanbieders hebben op dit moment onderwijs niet op hun netvlies staan. Het belang van onderwijs wordt door iedereen onderschreven, maar de praktische implicaties daarvan worden niet door iedereen gevoeld. De minister kan in hoge mate bijdragen aan bewustwording

van de in beginsel belangrijke rol die voorhoedes voor het onderwijs kunnen vervullen door gesprekken met onder meer overkoepelende organisaties van potentiële aanbieders.

### 6.3 **Aanbeveling 2: breng maatschappelijke voorhoedes en onderwijsveld met elkaar in contact**

Ook in het denken van het onderwijsveld zelf is een verdergaande ontvankelijkheid nodig voor een bijdrage van buitenaf. Het ligt daarom in de rede dat de minister hierover het gesprek opent met om te beginnen de sectororganisaties in alle onderwijssectoren. Hier ligt eveneens een mogelijke rol voor de Stichting van het Onderwijs.

Om het onderwijsprogramma met maatschappelijke voorhoedes goed vorm te geven zou het onderwijs meer dan nu naar buiten gericht moeten zijn. Alleen wanneer onderwijsinstellingen ook kenbaar maken dat zij belangstelling hebben voor een inbreng vanuit de maatschappelijke voorhoedes, heeft het nut om bij maatschappelijke voorhoedes de potentiële belangstelling te activeren om een rol te spelen in het onderwijs.

In het gesprek met het onderwijsveld kunnen ook zaken aan de orde komen als de opname van het onderwijsprogramma met maatschappelijke voorhoedes in de opleidingsgids of schoolgids of het jaarverslag, onnodig beperkende regels en de erkenning van het deelnemen aan het onderwijsprogramma met maatschappelijke voorhoedes door leerlingen en studenten in de bijlagen bij hun getuigschriften. Op deze manier kan ook aan de maatschappelijke voorhoedes die hebben deelgenomen duidelijk worden gemaakt wat hun inzet heeft opgeleverd. Op dezelfde manier kan een onderwijsprogramma met maatschappelijke voorhoedes voor leraren of docenten een sterke indicatie zijn voor een actief en bruisend lerarenkorps.

#### **Fontys: goede leraar moet netwerken**

In ons strategische koersdocument merken we op dat onderwijs weer een verantwoording is van de hele samenleving en de lerarenopleidingen daarbij als een spin in het web fungeren. Dat wordt zichtbaar in pilots en experimenten die we samen met instellingen en bedrijven in de regio vormgeven. In ons koersdocument is tevens expliciet geformuleerd dat de maatschappelijke betrokkenheid van de leraar zichtbaar moet zijn in zijn opleiding. De koers van ons instituut is gebaseerd op onze onderwijsvisie. Daarin staat onder meer dat een goede leraar zijn leerlingen vooral samen laat leren. En samen betekent zowel met partners van binnen als van buiten lerarenopleidingen/de school. In de landelijk vastgestelde (SBL-)competenties is samenwerken met de omgeving een aparte competentie. Binnen FLOT zijn we het erover eens dat elke goede leraar ook goed moet kunnen netwerken.

*Uit: Reactie Fontys Lerarenopleidingen*

### 6.4 **Aanbeveling 3: gebruik bestaande plaatselijke initiatieven voor coördinatie**

De samenwerking tussen maatschappelijke voorhoedes en onderwijs zal in veel gevallen niet zomaar vanzelf ontstaan. Het zou daarom goed zijn om bestaande initiatieven om maatschappelijke voorhoedes en onderwijs dichterbij elkaar te brengen te ondersteunen. Intermediaire organisaties (zoals Dagjelesgeven, Gast in de Klas, Opeduca) kunnen een aantal taken op zich nemen:

- bij elkaar brengen van vraag en aanbod; en
- scholen en opleidingen helpen te investeren in relaties met voorhoedes in de omgeving.



Ook deze intermediaire organisaties spelen een belangrijke rol in het op gang brengen van het gesprek tussen onderwijs en maatschappelijke voorhoedes. Zij helpen beide kanten bij het formuleren van vragen en doelen, en maken zo nodig de vertaalslag voor de andere partij.

De raad acht het verder van belang dat maatschappelijke voorhoedes goed ontvangen worden. Wanneer het deelnemen aan het onderwijsprogramma met maatschappelijke voorhoedes ertoe moet leiden dat maatschappelijke voorhoedes zich positiever uitlaten over het onderwijs, dan moeten die voorhoedes ook een positieve ervaring hebben gehad. Het is daarom wenselijk dat scholen en opleidingen nadenken over en misschien zelfs gedragsregels opstellen voor de omgang met deelnemers aan het programma. De intermediaire organisaties kunnen hierin een rol spelen.

## **6.5 Aanbeveling 4: stimuleer lokale samenwerking**

Naast enthousiasmeren kan de minister ook een bescheiden financiële stimulans geven aan het onderwijsprogramma met maatschappelijke voorhoedes door bijvoorbeeld opstartsubsidies toe te kennen aan lokale samenwerkingsprojecten. De raad denkt daarbij aan tien à vijftien projecten per onderwijssector.

Deze projecten kunnen als voorbeeld en als stimulans dienen voor anderen. Het is daarom van belang dat deze verschillend van aard zijn, bijvoorbeeld door de keuze voor steeds andere samenwerkingspartners (gemeente, kamer van koophandel, serviceclub, intermediaire organisatie). Naast programma's voor leerlingen of studenten vormen ook programma's voor leraren of docenten onderdeel van deze projecten. Ook is het van belang dat de ervaringen uit deze projecten toegankelijk gemaakt worden voor anderen, bijvoorbeeld door een databank aan te leggen. Het zou goed zijn om daarbij aan te sluiten bij al bestaande initiatieven, zoals de databank van Gast in de klas, waar allerlei programma's voor het onderwijs door gebruikers worden geëvalueerd.

Daarnaast kunnen deze initiatieven uit hun ervaringen met verschillende onderwijsinstellingen een bijdrage leveren aan het verder ontwikkelen van het onderwijsprogramma met maatschappelijk voorhoedes. Zij kunnen na verloop van tijd aangeven wat wel en wat niet werkt in welke situatie. Hiervan kunnen andere instellingen gebruikmaken. Dit gebruik van wederzijdse ervaringen zou geholpen kunnen worden door deze op landelijk niveau te verzamelen, bijvoorbeeld bij een gezamenlijk intersectoraal informatiepunt bij een of meer van de sectororganisaties.

## Afkortingen

ho	hoger onderwijs
KIVI	Koninklijk Instituut voor Ingenieurs
KNAW	Koninklijke Nederlandse Akademie voor Wetenschappen
KNMG	Koninklijke Nederlandse Maatschappij tot bevordering der Geneeskunst
mbo	middelbaar beroepsonderwijs
po	primair onderwijs
roc	regionaal opleidingscentrum
SIN	Serviceclubs in Nederland
vmbo	voorbereidend middelbaar beroepsonderwijs
vo	voortgezet onderwijs

## Geraadpleegde deskundigen

Ter voorbereiding van dit briefadvies is een tweetal debatten georganiseerd in Tilburg en in Utrecht. Ook is een veldconsultatie uitgevoerd door middel van een oproep per post en via diverse andere media. In een rondetafelgesprek is met een klein aantal mensen nog verder doorgesproken over het advies.

### **Deelnemers debat Tilburg**

De heer drs. E.G.H. Bernard MPM, Voorzitter raad van bestuur Ons Middelbaar Onderwijs  
De heer dr. A.J.W. Boelhouwer, Tweede Kamerlid  
De heer V.T.M. Braam, Voorzitter college van bestuur ROC Tilburg  
De heer H. van Daelen, Voorzitter college van bestuur Xpect Primair  
De heer ing. G.G.M. van den Ende MBA, Rabobank  
De heer G. van Hove, Directeur Popcentrum 013  
De heer P.J.F. van Ierland, Bestuurslid Brabants-Zeeuws werkgeversvereniging  
De heer drs. F.J.M. van Kalmthout, Lid raad van bestuur Avans Hogeschool Tilburg  
De heer mr. E.P.G. Kamps, Voorzitter Brabants-Zeeuwse werkgeversvereniging  
Mevrouw Y. Kleijnen, Zorgverzekeraar CZ  
De heer M.A.M. Leers, Zorgverzekeraar CZ  
De heer J.A.H. Melis, Melis Gieterijen  
Mevrouw A. Mengde, Hoofd Beleidsontwikkeling gemeente Tilburg  
Mevrouw drs. M. Moorman, Wethouder gemeente Tilburg  
De heer ir. G.P.Th. Naaykens, ROBO/FME  
De heer L. Pot, Directeur Stichting Theaters Tilburg  
De heer drs. P.H.C. Siebers, Kennismakelaar gemeente Tilburg  
De heer P. Struik, Fujifilm Manufacturing Europe bv  
De heer H. Verbunt, Voorzitter raad van bestuur Willem II  
De heer mr. M.J.G. Wintels, Voorzitter raad van bestuur Fontys Hogescholen

### **Deelnemers debat Utrecht Stadhuis**

De heer drs. C.J. Bakker, Directeur Nederlands Jeugd Instituut  
Mevrouw drs. R. den Besten, Wethouder Jeugd, Onderwijs, Gezondheidszaken gemeente Utrecht  
Mevrouw drs. M.T.C. Blom, Lid college van bestuur Stichting Willibrord Utrecht  
De heer drs. J.J. Blüm, Manager business development Ballast-Nedam  
De heer J. Bour, , Portes Utrecht  
De heer prof. dr. J.C.J. Boutelier, Algemeen directeur Verwey-Jonker Instituut  
De heer prof. dr. T.W.A. Camps, Directeur Berenschot bv  
Mevrouw drs. H. van Dijk, Senior-beleidsmedewerker lokaal onderwijsbeleid gemeente Utrecht  
Mevrouw H. Draaijer, Artistiek leider theatergroep Dox  
Mevrouw W. van de Giessen, Algemeen directeur/bestuurder Cumulus Welzijn Utrecht  
De heer P.C.M. Grooten, Directeur/bestuurder UCK Utrecht  
Mevrouw M. Haak-Griffioen, Gedeputeerde Jeugd provincie Utrecht  
Mevrouw A. van Hoof, Directeur/bestuurder Ludens, Utrecht  
Mevrouw M. Jacobse, Directeur, Sophies Kunstprojecten  
Mevrouw H. Kloosterman, Phaos/Utrechtse Onderwijsagenda  
Mevrouw H. Kuipers, Hoofd lokaal onderwijsbeleid, gemeente Utrecht

Mevrouw D. Lommen, Gebiedsmanager Portaal Utrecht, woningbouwvereniging Portaal, Veenendaal

Mevrouw drs. T.A. Maas-de Brouwer, Voorzitter Utrecht Development Board, Westbroek

Mevrouw E. van der Molen MA, Voorzitter Hogeschool voor de Kunsten Utrecht

De heer R. Nagel, Rabobank

De heer H.Y. van der Roest, Manager FC4YOU, FC Utrecht

Mevrouw R. van Tergouw, Kinderopvangorganisatie SKON

De heer drs. G.J. Veerbeek, Voorzitter college van bestuur Marnix Academie Utrecht

Mevrouw drs. K. Verkerk, Lid college van bestuur Amarantis Onderwijsgroep Amsterdam

De heer drs. J.J. Vermeulen, Directeur Ondernemersvereniging Leidsche Rijn

Mevrouw A. van de Wind, Voorzitter groepsdirectie Utrecht, ROC ASA Utrecht

Mevrouw drs. S.H.M. de Wit MPA, Voorzitter college van bestuur, Hogeschool Domstad

De heer D.L. de Wolff, Algemeen directeur Hogeschool Utrecht

### **Deelnemers rondetafelgesprek**

De heer drs. E.G.H. Bernard MPM, Voorzitter raad van bestuur Ons Middelbaar Onderwijs

De heer prof. dr. J.C.J. Boutelier, Algemeen directeur Verwey-Jonker Instituut

De heer prof. dr. T.W.A. Camps, Directeur Berenschot bv

Mevrouw Y. Moerman-van Heel, Lid college van bestuur Koning Willem I College, 's-Hertogenbosch

De heer dr. J. Winkels, Directeur ITS, Radboud Universiteit Nijmegen

Mevrouw drs. S.H.M. de Wit MPA, Voorzitter college van bestuur Hogeschool Domstad

### **Overig**

Naar aanleiding van de door de raad gedane oproep om mee te denken over een Onderwijsprogramma met maatschappelijke voorhoedes, is er contact geweest (per mail, per brief of in een persoonlijk gesprek) met de volgende deskundigen.

De heer R. Admiraal, Directeur Saxion Hogescholen Enschede

De heer drs. J. Arjaans, Directeur Inspecteur Boelensschool Schiermonnikoog & Dockinga College Ferwerd

Mevrouw C. Bergé, Voorzitter Stichting PEP International

De heer J. Borsboom, Initiatiefnemer Dagjelesgeven, ThiemeMeulenhoff

De heer W. Büdgen, Voorzitter college van bestuur Wartburgcollege locatie Marnix, Rotterdam

Mevrouw drs. J.W.M. Buys, Directeur lerarenopleidingen bachelor/master, Fontys Hogescholen Tilburg

Mevrouw M. van Dam, Projectcoördinator OPEDUCA

De heer drs. J.F.G. Eussen, Directeur OPEDUCA

Mevrouw F. Fransman, Hoofd Arbeidsmarkt en Scholing, Hoofdbedrijfschap Ambachten

Mevrouw C. Geluk, Communicatiemedewerker De Maatschappij

Mevrouw S. van Gorp, Beleidsmedewerker Nederlandse Raad voor Training en Opleiding

De heer A. Haarhuis, Hoofd Educatie Science Center NEMO

De heer P. Hagenaaars, Directeur Cultuurnetwerk Nederland

De heer J.A.M. van der Heijden, Voorzitter college van bestuur Qliq Primair Onderwijs, Helmond

Mevrouw A. Hulshof, Directeur ZML De Bodde, Tilburg

De heer ir. G.J.P. Jansen, Secretaris Het Bosschap, Driebergen

De heer M. Kempen, Interim-directeur OBS De Sjtadssjool, Sittard

De heer P. Krijgsman, Directeur Mgr. Zwijsenschool, Kampen

De heer R.V. van der Kuijp, Voorzitter Stichting JCI Water Toolkit

De heer dr. W. Kuiper, Voorzitter college van bestuur Besturenraad  
De heer W. Lengkeek, Beleidsadviseur LVGS  
De heer G. van der Linde, [www.verspanersforum.nl](http://www.verspanersforum.nl), Vollenhove  
De heer dr. J.W. Meinsma, Lid college van bestuur Christelijke Hogeschool Windesheim, Zwolle  
De heer D.M. Moerman, Afdelingsmanager GGZ Nederland  
De heer R. Mudde, Coördinator Erfgooiers College Huizen  
De heer J. van Nieuwamerongen, Penningmeester Serviceclubs in Nederland  
Mevrouw A. Noks, Hoofd beleidsbureau Design Academy Eindhoven  
De heer G.J.M. Opstelten, Directeur Koning Willem I College, 's-Hertogenbosch  
De heer drs. H.J. Pijlman, Voorzitter college van bestuur Pedagogische Academie, Hanzehogeschool Groningen  
Mevrouw R. Postma, Directeur Landelijke Oudervereniging Bijzonder Onderwijs  
Mevrouw N. Röfekamp, Directeur jenaplanbasisschool De Nieuwe Kring, Diemen  
Mevrouw I. Rutgers, Beleidsmedewerker onderwijs Ons Middelbaar Onderwijs, Tilburg  
De heer M. Schiltmans, Oprichter Gast in de Klas, Mensen voor mensen, Amsterdam  
Mevrouw A. Schipper, Beleidsadviseur WEC-Raad, Utrecht  
De heer mr. L.L.G.H. Scholl, Voorzitter college van bestuur, ROC Gilde Opleidingen, Roermond  
Mevrouw R. Schutte, Voorzitter Serviceclubs in Nederland, Amsterdam  
Mevrouw V. Stege, Directeur OBS Het Ruimteschip, Hoogezand  
De heer G. van der Tang, Directeur De Maatschappij, Den Haag  
Mevrouw L. Tukkers, Directeur CBS Anna van Buren, Roombeek  
De heer J.G. Uijterwijk, Voorzitter college van bestuur, NHTV Internationale Hogeschool Breda  
Mevrouw H. Uittenbogaard, Docent zorg en welzijn, Sophianum, Wittem  
De heer drs. J.J. Vermeulen, Bestuurslid/eigenaar ondernemersvereniging Leidsche Rijn, De Meern  
De heer A. Wilkens, Directeur OBS Harm Smeenge, Beilen  
De heer mr. M.J.G. Wintels, Voorzitter raad van bestuur Fontys Hogescholen, Eindhoven  
De heer drs. H.A. van Zetten, Lid college van bestuur Jacobus Fruytier Scholengemeenschap, Diemen  
Mevrouw A. van Zoelen, Directeur OBS Dick Bruna, Waddinxveen  
Mevrouw F. Zwaal, Initiatiefnemer Gast in de klas, Nieuwe Maan Adviseurs Maatschappelijke Vernieuwing, Amsterdam



# **Bijlage 1**

De debatten over onderwijs en maatschappelijke voorhoedes

## Verslag debat Utrecht

Nog niet zo lang geleden kregen plattelandskinderen die goed konden leren een duwtje in de rug van de pastoor of dominee. De geestelijke kwam bij vader en moeder thuis om erop te wijzen dat doorleren goed was voor hun kroost. Dat deed hij vanuit een verantwoordelijkheidsgevoel voor de jongere in kwestie, maar ook voor de samenleving als geheel. Tegenwoordig lijkt het bon ton om alleen maar kritiek te leveren op het onderwijs. Wie er niet beroepsmatig bij is betrokken, voelt zich niet meer verantwoordelijk voor het opleiden van jongeren. De Onderwijsraad wil dit tij keren. Maatschappelijke voorhoedes moeten het onderwijs koesteren.

We verwachten veel van het onderwijs, niet alleen op het gebied van kennis, maar ook van burgerschap. Scholen en opleidingen kunnen veel, maar niet alles. Ze kunnen hulp gebruiken bij het toenemend aantal taken dat de samenleving hun oplegt. Hoe is die hulp van buitenaf te organiseren? Deze vraag stond centraal in een door de Onderwijsraad georganiseerd debat op 15 oktober in Utrecht. Net als het debat een maand eerder in Tilburg stond het in het teken van het negentigjarig bestaan van de raad. De bijeenkomst in Utrecht werd op prikkelende wijze geleid door hoogleraar Theo Camps, bestuursvoorzitter van de Berenschot Groep en zelf - naar eigen zeggen - door de pastoor "onder de koe vandaan getrokken".

In zijn openingswoord legt raadsvoorzitter Fons van Wieringen uit dat de gedachte is dat als de verschillende maatschappelijke voorhoedes zich inzetten voor het onderwijs, anderen hen zullen volgen. "Mensen uit de bovenlagen in de sport, dienstverlening, cultuur, gezondheid en media moeten zich afvragen wat zij persoonlijk kunnen doen. Daar moet een eenduidige en eenvoudige vorm voor komen. Welke 'interface' past het best erbij? Is dat een 'maatschappelijk voorhoedeprogramma' dat iedere school kan hebben voor mensen die er tijd in willen steken?"

### Welbegrepen eigenbelang

Rien Nagel, directeur van de Rabobank Utrecht, geeft een voorzet voor de discussie. "Wij zijn een maatschappelijk betrokken organisatie. We hadden een tijd lang last van brommerjeugd die rondhing voor ons pand op Kanaleneiland. Het ging zo ver dat onze medewerkers onder begeleiding naar hun auto moesten. Toen hebben wij onze maatschappelijke betrokkenheid vanuit een welbegrepen eigenbelang getoond. We hebben een bureau opgezet om stages te werven voor die brommerhelden. Dat ging uitstekend vanuit een netwerk van ondernemers. We hebben een bureau opgezet om stages te werven voor de brommerjeugd. Het leverde honderden stages op in zestig bedrijven. En toen liep het spaak op de uitvoering in de scholen. Vooral de roc's slaagden er niet in voldoende stagiaires te leveren."

Daarmee heeft Nagel een belangrijk punt te pakken dat vaker zal terugkeren in het debat: de maatschappelijke voorhoede is best bereid zich in te zetten voor scholen, maar ervaart een mismatch op operationeel niveau. Jelle Kaldewaij, bestuursvoorzitter van NUOVO (een koepel voor negen scholen voor voortgezet onderwijs in Utrecht) erkent dat inspirerende contacten met de buitenwereld kunnen stuklopen op praktische bezwaren. Te meer daar Kaldewaij denkt dat een goede relatie tussen scholen en de buitenwereld het onderwijs aanzienlijk kan verrijken. Kinderen kunnen op talloze manieren anders leren dan alleen in traditionele schoolbanken. "Bedrijven verwachten op een bepaald moment een bepaalde hoeveelheid leerlingen, docenten brengen allerlei redenen in waarom dat niet kan. We zouden daarvoor toch elegantere oplossingen moeten kunnen bedenken."



### **Morele plicht**

Simone de Wit van de Hogeschool Domstad zegt: “Op de vraag of we een morele plicht hebben om het onderwijs verder te helpen zeg ik geen nee. Voor mij is het: ja, maar dan? Ik zou op zaterdag best iets willen doen. Als bewoner van Amsterdam heb ik een tijdje een afvalbak geadopteerd. Ik wees mensen erop om die te gebruiken. Zoiets zou ik ook in het onderwijs wel willen doen.” Hans Boutellier van het Verwey-Jonker Instituut denkt dat er weinig burgers zijn die niet iets voor het onderwijs willen doen. Maar op welke wijze wordt dat interessant voor scholen – gezien het feit dat er al zo veel van ze wordt gevraagd? “Die pastoor opereerde vanuit de verticale structuur van de verzuilde samenleving. Hoe kun je een horizontaal georganiseerde omgeving van de school effectief inzetten? Matchingsprojecten zijn bijvoorbeeld de moeite waard: werk maken van één-op-éénkoppelingen.”

Bert van der Roest van FC Utrecht is heel duidelijk over wat hij met zijn voetbalclub wil. “Wij zijn een commercieel bedrijf met als corebusiness een goede wedstrijd spelen. We zijn ervan overtuigd dat als we midden in de samenleving staan, er een vorm van wederkerigheid optreedt. We krijgen er meer bezoekers door, en met meer bezoekers gaan wij beter spelen.” FC Utrecht wilde daarbij het hooliganprobleem aanpakken. “We dachten: laten we zorgen dat we het publiek binnenkrijgen dat wij willen hebben”, zegt Van der Roest. “En dan moet je beginnen bij het onderwijs.” FC Utrecht ontvangt niet alleen regelmatig scholen voor een rondleiding met een kort programma, maar heeft ook – dicht bij het trainingsveld – een voorziening opgezet voor kinderen met een leerachterstand.

### **Stem verheffen**

Er zijn ook andere rollen die de voorhoede kan vervullen. Trude Maas-De Brouwer, verbonden aan de Utrecht Development Board: “Wie verheft zijn stem eens tegen het voortdurende gekanker op onderwijs? Dat kan iets zijn voor de voorhoede.” Ze is minder optimistisch dan andere aanwezigen over de bereidheid van individuen om zich in te zetten. “Mensen zeggen toch snel dat het de taak van de overheid is. Het gemak waarmee alles omhoog gearachteerd wordt zie ik niet afnemen.” Dat komt misschien ook doordat plannen implementatiekracht missen, zo erkent ook Maas-De Brouwer. De voorhoede moet niet alleen plannen maken, maar het ook op zich nemen dat ze worden uitgevoerd en dat ze na een jaar nog draaien.

“Als een project is afgelopen, loopt het vaak weg”, beaamt gedeputeerde van de provincie Utrecht Marjan Haak-Griffioen. “Ik zou persoonlijk best van alles willen doen, maar dat kan blijkbaar alleen in projectvorm. Waar is nou de marktplaats waar ik mijn diensten kan aanbieden?” Bij de Hogeschool voor de Kunsten in Utrecht hebben ze daarvoor een projectbureau ingericht bij een van de faculteiten. Eva van der Molen van de Hogeschool: “Dat is bij ons de interface die het contact met de buitenwereld tot stand brengt. Het bureau selecteert de aanbiedingen en duwt en trekt net zo lang totdat het past. Het is een absoluut noodzakelijke voorwaarde voor vruchtbare contacten met de buitenwereld.” Oude structuren moeten daarbij soms worden losgelaten. Marion Jacobse van de stichting Sophies Kunstprojecten merkt op dat projecten van haar stichting in Utrecht vooral gedraaid hebben in de vakantieperiode. Het aanhaken bij de scholen bleek te moeilijk.

### **Adopteer een school**

“Til het maatjesproject op een hoger niveau en adopteer een school, zou ik zeggen”, zegt Jan Jaap Blüm van Ballast-Nedam. Hij vindt dat je de inspirators van buiten kunt halen, maar dat de school ervoor moet zorgen dat de inspiratie beklijft. In Amsterdam-West is daadwerkelijk een school geadopteerd door mensen uit de maatschappelijke voorhoede. Onder andere PvdA-coryfee Felix Rottenberg en journaliste Margalith Kleijwegt ontfermden zich over een vmbo-school waarmee het bijzonder slecht ging. Karin Verkerk van de Amarantis Onderwijsgroep en bestuurder van de school in kwestie vertelt dat er in vier jaar tijd een samenwerkingsverband van de grond kwam met een heleboel partijen rondom de school. Inmiddels is het Calvijn met Junior College een succesverhaal.

Voor een goed partnership moeten de partijen zich overgeven. Ans van Hoof van de kinderopvangorganisatie Ludens is het daarmee eens. Een mooi voorbeeld vindt zij de vreedzame school: een programma voor de basisschool dat streeft naar een beter sociaal klimaat. In de wijk Overvecht in Utrecht wordt het succesvolle programma uitgebreid naar wijk- en buurtinstellingen. Van Hoof: “Allerlei participanten formuleren eerst hun visie op opvoeding en op kinderen in de maatschappij. Als je met elkaar afspreekt waar je heen wilt dan krijgen je plannen een langere adem in de implementatie.”

### **Tegengeluid**

Marja Blom van het Bureau Christelijk Onderwijs Utrecht (een koepel van basisscholen) wil toch graag een tegengeluid laten horen. “Soms zie je een verband tussen het aantal projecten dat scholen binnenhalen en het achterblijven van de prestaties. Het kan een vlucht zijn, verlegenheid met je primaire opdracht.” De kracht van het programma vreedzame school zit hem volgens haar in de verbondenheid met het kerncurriculum: rekenen, taal en burgerschap. De school houdt andere dingen buiten de deur. Ze merkt dat scholen lang niet alle subsidies voor maatschappelijke activiteiten kunnen wegzetten: “Kijk naar wat scholen aankunnen met het grote aanbod dat kennelijk om ze heen hangt”.

In zijn slotwoord stelt Fons van Wieringen dat hij verschillende interessante dingen heeft gehoord waarmee de Onderwijsraad verder kan. Hij licht een aantal punten uit de discussie. De aanwezige voorhoedes zijn allen bereid persoonlijk iets te doen voor scholen. Dat is een belangrijke constatering. Hun bijdragen aan de school kunnen direct onderdeel zijn van het leerplan of onderdeel uitmaken van het extracurriculaire aanbod van een school. Voorbeelden van beide vormen zijn in de discussie besproken. Als het gaat om de eenduidige en eenvoudige interface tussen voorhoedes en de school, lijkt een onderwijsprogramma met maatschappelijk voorhoedes, een maatschappelijk aanbod per school, een aantrekkelijke vorm. Het is zaak dat programma een algemeen herkenbare figuur te laten zijn. Het moet niet zozeer door leraren worden opgezet, het gaat juist om de bijdragen van externe smaakmakers die willen laten zien dat de school de moeite waard is, ook voor hen. Ze melden zich aan: wat kan ik doen in jullie onderwijsprogramma met maatschappelijke voorhoedes in het komend jaar? De raad gaat zich verder verdiepen in uitwerkingsmogelijkheden, om een helder en compleet beeld voor te stellen aan de minister en het onderwijsveld.

## Verslag debat Tilburg

Er is veel kritiek op het onderwijs in Nederland. Dat is deels terecht: er is te veel les- en schooluitval en de reken- en taalniveaus moeten omhoog. Maar er is ook een sfeer ontstaan waarin elke klacht over onderwijs gerechtvaardigd lijkt. Deze negatieve aandacht – te verklaren uit de steeds hogere verwachtingen die de samenleving heeft van scholen – heeft een aanzuigende werking. Om het tij te keren is meer steun van buitenaf nodig. De Onderwijsraad vindt dat maatschappelijke voorhoedes het onderwijs moeten koesteren.

Deze stelling stond centraal in een door de Onderwijsraad georganiseerd debat op 10 september in het paleis-stadhuis van Tilburg. De bijeenkomst vond plaats in het kader van het negentigjarig bestaan van de raad en werd levendig en alert geleid door Tilburger Jan Boelhouwer, Tweede Kamerlid voor de PvdA. Een tweede debat over hetzelfde onderwerp vindt plaats in oktober, in Utrecht. Niet voor niets gaat de raad met zijn roep om steun van buitenaf de regio's in. "Laten we maar eens beginnen in de bovenlagen van de maatschappij, de regionale voorhoedes voorop", zegt raadsvoorzitter Fons van Wieringen. "Als zij meer betrokkenheid tonen bij het onderwijs kunnen anderen hen volgen."

Marieke Moorman, onderwijswethouder van de gemeente Tilburg, vindt het leuk dat de raad de gebruikelijke vraag 'wat kan het onderwijs voor de maatschappij betekenen' nu eens omdraait. Ze stelt in haar welkomstwoord tevreden vast dat de kwestie ook anderen aanspreekt: de Tilburgse voorhoedes zijn goed vertegenwoordigd. Ongeveer twintig mensen uit het bedrijfsleven, de sport, de cultuur en het onderwijs zelf nemen deel aan het debat.

### Imago

"Van origine is het beroepsonderwijs altijd sterk verbonden met het beroepenveld. Waar de verbinding goed is, wordt het onderwijs mooier, rijker en beter", opent Marcel Wintels van Fontys Hogescholen de discussie. "Als Said Boutahar uitlegt dat topvoetbal hard werken is, dat je eraan toe moet studeren en er veel voor over moet hebben om iets te bereiken, dan komt dat aan." Hij kan talloze succesvolle voorbeelden noemen binnen zijn instelling, maar vraagt zich af of dat de oplossing is voor het imagoprobleem dat de raad aansnijdt. Die oplossing zoekt hij veel meer in een betere organisatie van het onderwijs. "Dat we niet altijd leveren wat we moeten leveren op het geplande moment, dát is beeldbepalend. Als we in het onderwijs gekoesterd willen worden, dan moeten we dat afdwingen door een geoliede organisatie neer te zetten. De trots die er is moet komen van onze intrinsieke kwaliteit."

Trotse scholen of niet, bedrijven zijn wel degelijk bereid hun maatschappelijke verantwoordelijkheid te nemen. Voor Mike Leers van zorgverzekeraar CZ snijdt het mes aan twee kanten. "Een organisatie als de onze wordt voortdurend geprikkeld door de vraag: hoe haal je het beste uit de maatschappij? Hoe kun je de eigen medewerkers de mogelijkheid bieden zich breed te ontwikkelen? Daarvoor heeft ons land tal van regelingen, waarvoor je als werkgever amper de portemonnee hoeft te trekken. Dan vind ik ook dat je mensen de kans moet bieden zich te ontwikkelen, niet alleen binnen CZ, maar ook er buiten."

### Icoon

Voetbalclub Willem II heeft in de contracten met de A-spelers zelfs de bepaling opgenomen dat zij regelmatig scholen in Tilburg bezoeken. De voorzitter van de raad van bestuur van de club, Hans Verbunt, licht toe: "We sturen gericht zowel allochtone als autochtone spelers op pad. Iemand als Said Boutahar is een icoon voor de kinderen. Wij willen als ondernemers onze

rol wel spelen, maar scholen moeten het initiëren. Als het onderwijs maar met voorstellen komt." Als die uitlegt dat topvoetbal hard werken is, dat je eraan toe moet studeren en er veel voor over moet hebben om iets te bereiken, dan komt dat aan." Naast de bezoeken van de A-selectie aan scholen heeft Willem II nog een indrukwekkende lijst met maatschappelijke activiteiten, waaronder deelname aan topsportopleidingen, de beschikbaarheid van stageplaatsen bij de club, samenwerkingsverbanden met de reclassering. "Willem II is de ziel van Tilburg", zegt Verbunt trots.

Dat organisaties bereid zijn te investeren in het onderwijs bevestigen alle aanwezigen: van de vertegenwoordigers van de culturele sector tot die van het bankwezen en de technische bedrijven. Erik Kamps van de Brabants-Zeeuwse werkgeversvereniging zegt: "Wij willen als ondernemers onze rol wel spelen, maar scholen moeten het initiëren. Als het onderwijs maar met voorstellen komt." Jan Melis van Melis Gieterijen voegt eraan toe dat het voor werkgevers in het midden- en kleinbedrijf wel moeilijker is om maatschappelijk actief te zijn dan voor hun collega's in de grote ondernemingen. "Al bieden we natuurlijk wel stageplaatsen en afstudeerplekken aan. Dat hoort bij het ondernemerschap, dat is niets bijzonders."

### **Natuurlijke schakel**

Beroepenoriëntaties, stages en afstudeerprojecten vormen een natuurlijke schakel tussen bedrijven en instellingen enerzijds en opleidingen anderzijds. Wel hebben technische ondernemingen meer moeite om jongeren aan te trekken dan andere. Alleen al om die reden zou een bedrijf als Fujifilm meer contact willen met het onderwijs, om kinderen al op jonge leeftijd in aanraking te kunnen brengen met techniek. Geert Naaykens van FME (de ondernemersorganisatie voor de technologisch-industriële sector) gaat daarin nog een stap verder: de aansluiting tussen het vmbo en het mbo moet beter, en als voorzitter van het Robo (het regionaal overleg bedrijven en onderwijs) denkt hij daar graag over mee.

Er gebeurt dus al veel, vooral in het middelbaar beroepsonderwijs en het hoger onderwijs. Verbeterpunten zijn er wel (activiteiten kunnen beter gestructureerd worden en scholen en universiteiten kunnen meer initiatieven nemen), maar de samenwerking is er. Dat ligt anders in het basisonderwijs en het voortgezet onderwijs. Deze sectoren zijn voor bedrijven en instellingen minder interessant. Voor hen hangt het dus nog meer af van de inzet van individuele schoolleiders en docenten in hoeverre structurele verbindingen met 'buiten' worden gelegd.

### **Geweldige steun**

In de discussie wordt ook duidelijk dat het vmbo een tussenpositie inneemt. De aanwezigen vinden het belangrijk dat mensen van buiten zich voor deze schoolsoort inzetten, maar dat gaat niet vanzelf. Vincent Braam van het ROC Tilburg: "Voor onze vmbo-afdeling zoeken we naar toppers in het bedrijfsleven die zich aan ons willen verbinden. Bijvoorbeeld allochtone jonge mensen die op het vmbo hebben gezeten en uiteindelijk zijn gaan studeren aan de universiteit. Want ik kan praten als Brugman, maar als mensen langskomen die het gemaakt hebben, die werken bij ING of de Rabobank, dan is dat een geweldige steun. Het gaat om structurele én persoonlijke inzet voor scholen, die voor de buitenwereld zichtbaar is. Het gaat niet om de bedrijven of de organisaties, maar om de mensen zélf." Ook Guus van Hove van Popcentrum 013 heeft die ervaring: "Wij organiseren debatten op vmbo-scholen en halen er artiesten bij die de jongeren aanspreken. Dat kost heel veel tijd, energie en geld, maar we gaan er wel mee door."

'Helden' zijn dus nodig, niet alleen voor het vmbo, maar ook voor de andere onderwijssectoren. Rolmodellen, zoals de voetballers van Willem II die leerlingen motiveren om hun best te doen. Maar het gaat niet alleen om beroemdheden of bijzondere beroepsgroepen. Erik Kamps: "De jeugd kijkt naar het vlammetje. Naar de leraar die een vurig betoog houdt, of naar de werkgever die de passie voor zijn bedrijf weet over te brengen. Daar leer je graag voor." En dus gaat het óók, zoals Mike Leers zegt, om de leidinggevende in zijn organisatie die jonge talenten kansen geeft, zijn medewerkers overtuigt van de noodzaak daarvan, en over de sector heen durft te kijken.

### **Zichtbaar**

Samenvattend concludeert Fons van Wieringen: "We zoeken voor het primair en het voortgezet onderwijs naar meer contacten met het beroepsleven. Voor het middelbaar beroeps- onderwijs en het hoger onderwijs komen die verbindingen vanzelf tot stand. Daar zoeken we juist naar contacten die algemene maatschappelijke aspecten aan de orde stellen. En het vmbo zit daartussenin. Over welke vorm de diverse verbindingen moeten aannemen, daar moeten we nog maar eens over nadenken. Het moet in elk geval een vorm zijn die goed te communiceren is. We zoeken naar wat in de ict-wereld een interface heet, iets dat de school en de plaatselijke bovenlagen met elkaar verbindt. We denken aan een maatschappelijk voorhoede- programma aan elke school. Het zou mooi zijn als een bedrijfsdirecteur of een gezaghebbend kunstenaar zich bij een onderwijsinstelling kan melden en zeggen: zet mij maar in voor drie zaterdagochtenden in jullie maatschappelijk voorhoedeprogramma. Daarbij gaat het vooral om de persoonlijke inzet van mensen uit de verschillende plaatselijke voorhoedes. Het moet voor de buitenwereld zichtbaar zijn dat de directeur, de hoofdredacteur, het hoofd van de Rabobank, de burgemeester zich persoonlijk inzet voor een school en daarmee docenten en leerlingen motiveert. Een dergelijke manifestatie van voorhoedes in het onderwijs versterkt het zelfvertrouwen van scholen."

